

XIV. ÉVFOLYAM.

1924

Május-Junius

MEGJELENIK

MINDEN HÓ-

KÖZEPÉN.

ULT ES JOVO

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRS-

SADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT.

MEGJELENIK A ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRSASÁG KÖZPONTJÁN

ÉS DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST — WIEN — BERLIN.

JACOBS TRAUM.

GERBRANDT VAN DEN ECKHOUT: JÁKOB ÁLMA (Königliche Galerie, Dresden).

SONGE DE JACOB.

Beilage des Mult és Jövő.

A Mult és Jövő 1924. évi május—júniusi műmelléklete.

Supplément de Mult és Jövő.

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XIV. ÉVF., 1924. MÁJUS—JÚNIUS

LENKEI HENRIK: JÁKOB LÉTRÁJA

— *Eckhout festményéhez.* —

S a létrán fel s alá lebegve
Jár az angyalok tünde serge . . .
Az Úr kihajlik a tetőn,
S Jákobhoz így szól szeretőn:

-- A föld, hol tested most pihen,
Örök ajándokod legyen,
Bírad te s ivadékaid,
Ha lelketekben ég a hit.
Akárhová mégy, én megáldlak,
Ha meg nem ejt bálványimádat,
S e helyre bizton visszahozlak,
Ha ellenálltok a gonosznak!

S Jákob imetten összeretten,
S csodás álmából feleszmélve,
A követ, melyre feje dül,
Felállítá emlékjelül
S olajat öntött tetejébe.

S szent esküvel tőn fogadalmat:
— Uram, megszolgálom bizalmad!
Minden parancsod követem,
Egyedülvöltod hirdetem,
Ezer veszélyen, bajon át
Tagadom a pogány tanát,
Hogy kiviruljon birodalmad
S ragyogjon a te bölcs hatalmad!

JÁNOSII ENGEL JÓZSEF:
GIACOMO MEYERBEER

Mult év május 2.-án volt 60 éve, hogy a drámai zene egyik legnagyobb mestere: Giacomo Meyerbeer a világhírű komponista, Párisban az élők sorából kidőlt. A kegyelet és nagy alkotásai iránti hódolat egyaránt parancsolják, hogy róla, aki a mult század első felében a legnagyobb dicsőséget árasztotta a zsidó névre, megemlékezzünk már azért is, mert még mindig akadnak kritikusok, akik nem tudják megbocsájtani Meyerbeernek zsidó voltát és ezt elegendő oknak tartják, hogy a felekezeti gyűlölségüknek a művein gyakorolt gáncsoskodással kifejezést adjanak. E soroknak nem célja életrajzot adni, hiszen az minden lexikonban található, hanem a mester nagy alkotásainak viszonyát a közelmult és a jelenkori operazenehez néhány vonással ecsetelni.

Meyerbeer Berlinben 1791 szeptember 5.-én született; tulajdonképeni neve Beer Jakab volt; egy dúsgazdag Meyer nevű távoli rokona a gyermek geniálitását felismerve, egész vagyonát neki hagyományozta azon feltétel alatt, hogy a Meyer nevet is felvegye; Jakabból pedig az olasz Giacomo lett. Már mint gyermek kitűnő zongorajátéka által feltűnt, úgy hogy már kilencedik évében hangversenyeken lépett fel és nemsokára a mult század első negyedének legnagyobb zongoraművészeivel, Hummel Nepomuk Jánossal egy színvonalra helyezték. Azonban nem a virtuoz pálya volt célja, sokkal magasabbra törekedett és miután egy egész sorozat olasz stílusú operát írt, melyek kisebb-nagyobb sikerrel kerültek Olaszországban színre, onnan visszavonult Párisba, ahol néhány évi szünet után az első nagy operáját: „Ördög Róbert”-et adták elő. Óriási sikerét még tetőzte később a „Hugenották” című operája, mely összes alkotásainak élén áll. Főképp ez utóbbi műnek negyedik

Meyerbeer ifjúkori arcképe.

Jugendbildnis von Meyerbeer.

felvonása oly magaslatot ért el, amelyet eddig még senki felül nem mult. Joggal mondható ennek zenéjéről, hogy „világtörténelem hangokban” (tönende Weltgeschichte). Majd félszázadon át Ördög Róbert, Hugennották, Próféta és az Afrikai nő volt az a négy oszlop, amelyen minden operaház műsora nyugodott. Az „Észak csillaga” és „Dinórah” nevű operái sikerben nem versenyezhettek az említett művekkel.

Hogy mily meseszerű hatást gyakorolt Meyerbeer zenéje, erre nézve érdekes Heine „Párisi levelei”-ben foglaltakat olvasni. A nagy német költő kijelenti, hogy csak egy boldog anyát ismer, Meyerbeer édesanyját. Ahová megy, ahová lép, utcára vagy salonba, zongorán és sípládán, mindenütt éneklik és játszák fiának melódiáit. A nagy operákon kívül még azt a zenét, melyet Meyerbeer öccsének, Beer Mihály a korán elhunyt német költőnek „Struensee” című tragédiájához írt, kell felemlíteni; főképp a nagyszerű nyitányt, melynek mesteri kontrapunkti művészete Bach-éval vetekedik.

Ismeretes, hogy Wagner Richard „Das Judentum in der Musik” című röpirata úgyszólván kizárólag Meyerbeer ellen volt irányítva, dacára annak, hogy nagy hálával tartozott neki, amennyiben ő Wagnert, aki elhagyottan és szegényen élt Párisban, többször jelentékeny pénzüsszegekkel kíségette, a „Bolygó Hollandi” című operá-

jának előadását Berlinben keresztülvitte stb. E röpiratra nézve nagyon érdekes utólagos felvilágosítást tartalmaz Wagner levele Liszt Ferenchez, mely a Wagner és Liszt közti, két vastkos kötetben megjelent, levélváltásban foglaltatik s amelyből kitűnik, hogy nem kizárólag művészi, hanem főképp személyes okokra vezethető vissza Wagner ellenségeskedése és zsidógyűlölete.*) Hogy Meyerbeer operái még a mai korban is kellő előadás mellett erős hatást gyakorolnak, arról volt alkalmunk személyesen is meggyőződni, amidőn hosszú szünet után Münchenben, a par excellence Wagner-városban, a Hugennottákat adták elő zsúfolt nézőtér előtt oly óriási sikerrel, mintha Wagner-mű lett volna.

Bátran állítható, hogy eredeti inventio tekintetében Meyerbeer zenéjét eddig senki felül nem multa. Eredeti melódiáinak bősége oly nagy, hogy Berlioz, a francia zenészek egyik vezéralakja, azt állította, miként a Hugennották egy felvonásában előforduló melódiái egy egész nagy opera zenéjéhez elegendők. Hiába tehát minden gáncsoló kritika, mely gyakran olvasható, ha Meyerbeer operáiról van szó. Meghajoltak geniusa előtt akkori kortársai: Auber, Rossini, Verdi, Berlioz stb. Rossini, a „Sevillai borbély” és „Tell Vilmos” operák szerzője „Ördög Róbert” előadása után letette a tollat, kijelentvén, hogy ő ezután operát már nem ír, mert e művet felülmulni nem lehet; ezen elhatározását be is tartotta és később csakis egy „Stabat Matert” komponált.

Nagyon elterjedt fogása a tehetetlenségnek lebecsülni és lerántani mindazt, amit maga produkálni nem bír. Divattá vált ez a zenében is a melódiával, az eredeti inventióval. Ez isteni adomány, ezt megtanulni nem lehet. Igaz, hogy az elmélet, a technika feletti teljes uralom is szükséges, de ez utóbbi egyedül nem pótolhatja az eredeti gondolatnak, a melódiáknak hiányát. Ugy vagyunk ezzel, mint a szép nővel, kinek szépségét a pompás ruházat, a drága ékszer emeli, de a szépséget ruha és ékszer nem pótolhatja. Mily sivár képet mutatnak elenyésző csekély kivétellel a két-három évtized óta megjelent új operák. Olyan a benyomás, mintha egy cipőtalpat Brillat-Savarin módjára a legfinomabb fűszerekkel, mártásokkal, körítékekkel látunk el, mégis élvezhetetlen. Ezen modern operákban a zenekar a legraffináltabban van hangszerelve, egészen új hangszerekkel ellátva, mindent amit csak tanulni és kombinálni lehet, bőségesen találunk benne, — csak egy hiányzik: az inventió — az isteni szikra; csupa vérszegény, gyenge melódiacafatok, pompás ruha, drága ékszer, de egy szívet elragadó melódia nélkül — körített

*) E rendkívül érdekes levélre (melyben Wagner már 1851-ben a legyőzhetetlen zsidó hatalomról fantáziál) legközelebb visszatérek.

cipőtalp. Mily gazdagon folyik ezen mesterkelt művekkel szemben a gyönyörű melódiák sokasága Meyerbeer operáiban! Ezek a drámai zene fejlődésében hatalmas sarokkövet jelentenek; akik azokat meghaladott álláspontnak jelzik, erősen tévednek, mely állítást legjobban bizonyítja az a tény, hogy az időközben is mindig műsoron maradt *Hugenották* és *Prófétá-n* kívül a többi operái most újból előkerülnek és nagy sikerrel elevenítettnek fel. Ezen tényen nem változtathatnak a zenészetben is garázdálkodó, főképp német „fajvédők“ esztelen theóriái, miszerint a zsidó képtelen volna igazi műalkotás teremtésére. Hét év múlva 1931-ben lesz száz éve, hogy Ördög Róbert először színre került Párisban. Azt a zeneszerzőt, kinek operái ily hosszú idő után még mindig friss életnek örvendenek, azt egyenesen Mozart mellé kell helyezni, akihez eredeti melódiabőség tekintetében legközelebb is áll.

Meyerbeer végrendeletében meghagyta, hogy hátrahagyott műveit csak 30 év után szabad nyilvánosságra hozni; ez az időszak azóta már másodszor pergett le, azonban tudtunkkal a mai napig művészeti hagyatéka kiadva nem lett, hogy miért, azt nem tudjuk. De ha bármely okból ezek a kincsek napvilágra nem kerülnének, ezek nélkül is Giacomo Meyerbeer még sok emberöltőn át a zsidóságnak egyik büszkesége fog maradni.

MEYERBEER-ANEKDOTA.

Saphirt, a híres bécsi humoristát és kritikust megkérdezték, hogy melyik Meyerbeer-opera tetszik neki legjobban? Válasza: A „Hugenották“, mert abban a katolikusok és protestánsok egymással verekesznek és a zsidó szolgáltatója hozzá a zenét.

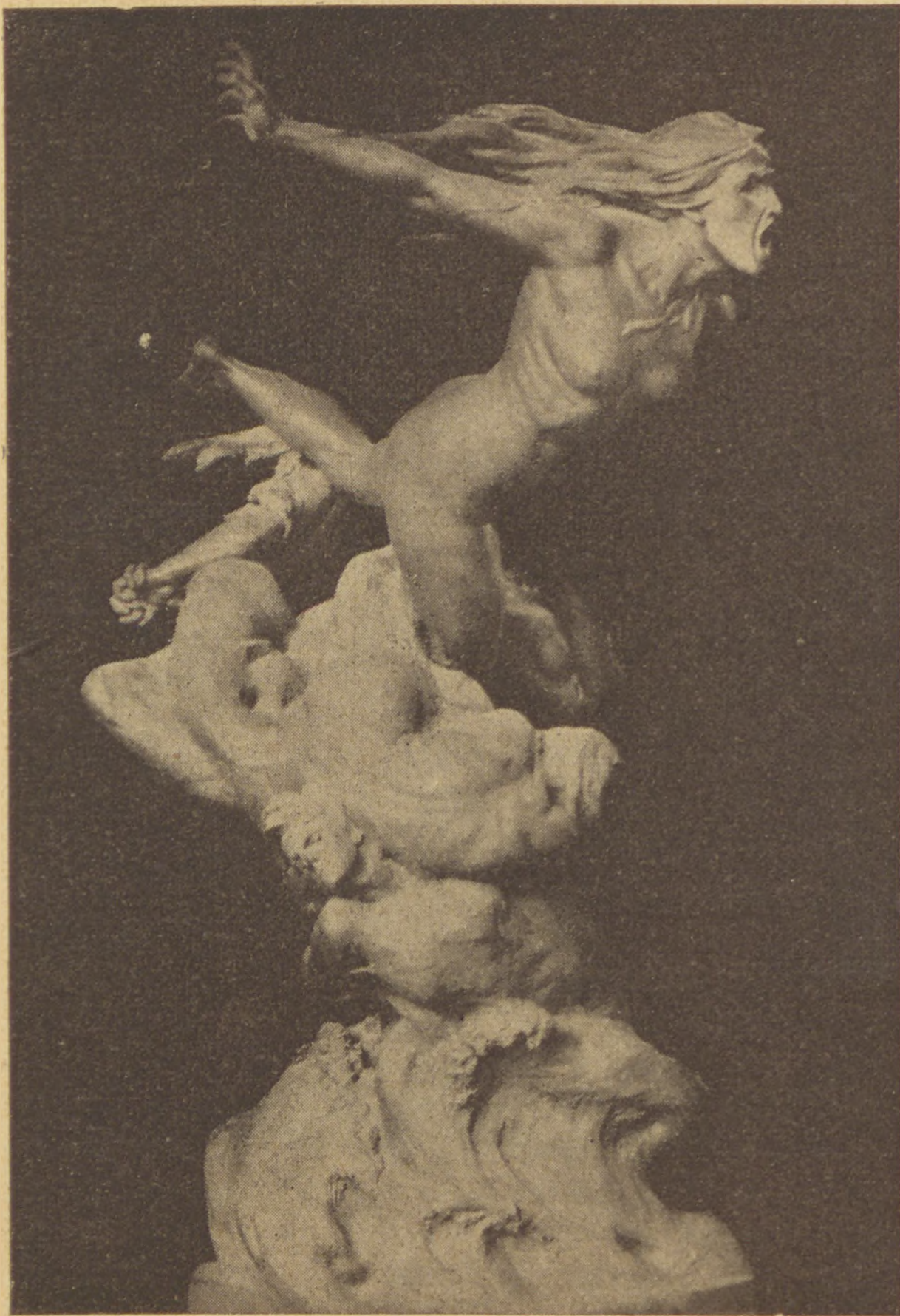
Meyerbeer. (Egykorú metszet után.)

KISS ARNOLD: FEHÉR SZEGFÜ (A KÖLTŐ HALÁLA)

Néhány csöndes napot töltött otthon. Az édesapja dolgozószobájában, a reggeli órákban, amikor az élettapasztalatokban gazdag, emberismerő öreg pap a hivatása emlékeiből, humorosan keserű élményeket regélt a fiának, hogarthi ecsetvonásokkal hitközségi alakokat festett meg és csöndes rezignációval beszélt apró emberi hiúságokról, ravaszkodásokról és törszúrásokról, amik most már az ő öreg szívéből úgy lesiklottak, mint olmoslábú bogarak mászása a sima tükörlapról. Csak olyankor volt nagyon elérzékenyedve az öreg úr, amikor a saját családi életének bánatleit emlegette; kezdődő érelmeszesedés első tünetei voltak ezek a gyors megindulások, s amikor a tiszafüredi jámbor rabbinus a korán pihenni tért hitvesére emlékezett, vagy amikor azt emlegette, hogy két leánya is korán özvegyen maradt, vagy ha Emil fia papi pályájának meghiusulására gondolt, olyankor nem tudta visszafojtani a könnyeit, a gyermekei dédelgetve simogatták szép fehérszakállas arcát, vigasztaló, megnyugtató szavakkal csitították a bánatát, s nem nyugodtak addig, míg arcára mosolyt nem csalhattak.

Sokat sétált Emil a paplakás régi kertjében, merengve üldögélt a lugasban, ahol gyerekkorában, sátoros ünnepkor, az édesanyja merte az öblös fehér cserépcsészéjébe a párolgó tejet és sok mézet adott a kenyérére, s édesen, jóságosan mosolygó szemekkel mondta a kis fiának: „az én Emilkémnek sok mézet kell enni, pap lesz belőle, ahhoz pedig jó erős hangra lesz szüksége“ . . . este vacsorán a nővérei olyan adagokat raktak a tányérjára a vendégségbe jött híres fivérüknek, mintha legalább is jövőre nagy éhínséggel szemben akarták volna ellenállóvá tenni a szervezetét . . . Az áprilisi esték még érzékenyen hűvösek voltak, az öreg kandallóban pattogva égtek a fahasábok, a fénykévéikben olyan jó volt álmocni, gyerekkori boldogságot látni újra, fátyolos szemmel; a leányok unszolták: beszéljen a fővárosról, híres írókról, a darabjairól, ünnepektől színészekről, s álméklodó, áhitatos figyelemmel lesték a szavát . . . majd fölutaznak ők is a fővárosba, s megnézhetik az Emil csodaszép, híres darabjait, s úgy becézgették, úgy ölelgették legifjabb testvérüket, mintha az még mindig a régi, öt éves Emilke lenne, akit árván hagyott az édesanyja, s akit idősebb nővérei nevelnek végtelesen féltő szeretettel és gyöngédséggel.

Kiment a temetőbe: beszélgetni egy sírral, azzal, aki abban örök álommal aluszik. Az egyszerű fehér sírkő körül a tavasz első fűszálai serkedtek, a leányok néhány koratavaszi ibolyából kötött csokrot helyeztek el a sír tövébe. Egy kopárgallyú ákácfa borult a sír fölébe, s az alacsony temetőkerítésen át a messze mezőségekre

Raoul Larche: A vihar.

Der Sturm.

La Tempête.

lehetett látni, a lanyha áprilisi szellő sejtelmesen suhant át az ébredő tavasz derengésében alvó réteken, valahonnan halk, álmodó galambbúgás hallatszott, s a sírok fölött az árvafüzek ágainak enyhe suttogása dúdolt bánatosan emlékező éneket.

Emil egyedül volt. Álom borult a szive fölébe. A szemét lehunyta, mintha az előserkedő könnyet a lelkéből nem akarná kibocsátani. Ott-hon volt, az édesanyja ölelte, az édesanyja csókja érintette az ajkát.

Átölelte a hideg sírkövet, reáhajtotta a fejét, suttogva beszélt az édesanyjával:

— Úgy-e, úgy-e, nem haragszol rám, édes, édes jó anyácskám?!

S mintha érezte volna az egykori bársonyosan lágy kezeknek simogatását a könnyes arcán, s mintha hallotta volna az édes szava suttogását:

— Édes kis Emilkém, hogyan is haragudna reád a te anyácskád? Mindig az örömem voltál, most is, a sírban is, te vagy az én legnagyobb boldogságom, az én büszkeségem.

És az a csöndes sír annyit tudott kérdezni Emiltől:

— Emilkém, fiacskám, miért vagy olyan szomorú? feledd el, ami bánt, feledd el őt, aki nem szeret téged, aki hűtelen hozzád.

S úgy tudott vigasztalni az a hallgatag és mégis annyira beszédes sírhalom.

Órákat töltött így az édesanyja sírja mellett Emil. Alkonyat tájban léptek ropogtak a temető homokos útjain. A temetőcsösz járt a sírok között, Emil mellett vitt el az útja.

A temetőőr elmondta Emilnek, hogy az öreg rabbi úr az utóbbi időben a szokottnál is gyakrabban keresi föl a felesége sírját, hosszan imádkozik és mindig nagyon hangosan zokog a sír fölött.

Emil szemei könnyekkel teltek meg. Ujra a sírkőre borult, hangtalan szomorúsággal emlékezett reá, milyen boldog, milyen meghitten édes volt a szülői hajlék, amíg ez az itt lenn porladó áldott szív virrasztott kedvesei fölött, s az öreg úr, az édesapja milyen boldog és vidám zsolozsmákat tudott énekelni a péntek és ünnepesti gyertyaszálak mellett, amíg azok a most már itt álmodó, örökre lehúnyt jószágos szemek hintettek fényt a csöndes paplakásba . . . most már olyan borongóak, olyan fájoan-csöndülők az öreg rabbinus áhitatos dalai . . . Esteledett . . . az alkonyat halványpiros lángokkal öntötte el az égnek alját, a temetői szomorúfüzek ágai fázósan, dideregve remegtek meg hirtelen, fölébredt az esti szél is az álmából és halk sivitással futott végig a sírhalmok megborzongó fűszálai fölött . . . a temető öre megcsörgette kulcsait s bezárni készült a sírkert kapuját . . . Emil fölemelkedett a sír mellől, lassan körüljárta a temetőt . . . s útjában a sírkövek feliratai annyi mindenről beszéltek hozzá. Elment a nagyszülei sírja mellett, gyermeklélekkel emlékezett rájuk: jámborszívű öreg emberekre, mosolygószemű, őszhajú, fehér fejkendő töpörödött anyókákra, akik egykoron ölükből tartották a kis Emilt, a család szemefényét s azt mondták róla, egészen olyan szemé van, olyan sejtelmesen merengő, olyan álmodóan néző, mint az egykori híres rabbi Enoknak, az Emil atyai nagyapjának, aki nagy zsidó tudós volt Izraelben és gyönyörű héber verseket, jámbor zsolozsmákat irogatott . . . odább régi jó ismerősök pihentek, a dévajkedélyű Tanche bácsi, aki a tiszafüredi rabbinus házában a purimjátékok rendezője volt, a sokat síró és bánatos Frümet néni, aki csak akkor tudott mosolyogni, s a sok szomorúságát csak akkor tudta elfeledni, amikor a rabbi családjában a gyerekeket az ölébe vehette és csodálatos tündérmeséket és különösen víg és különösen borús zsidó dalokat énekelhetett nekik . . . amott gyerekkori játszótársak pihentek, akikkel a porban játszadozott egykoron.

Sokáig bolyongott még a temetőben, amíg a leszálló alkonyat árnyai homályba burkolták a néma sírköveket s az égnek tűzcsíkjait végképen

eloltotta az este, s az első csillagok halvány szikrázással kilobbantak a mennybolton.

Az otthon töltött utolsó napon még egyszer kiment a temetőbe . . . s az édesanyja sírja fölött megnyugvásért, vigaszért könyörgött a vergődő szive számára. S a szívébe békesség szállott. Ott ült a síremlék kőhalma fölött, s mintha az édesanyjának jóságos arca a háta mögött állana, s mintha az irónját az ő édes ujjai vezetnék, szelid rímek lopódtak a szívébe:

*Száguld a sok emlék, mint egy farka felhő,
Ha a csöndes ábránd teli holdja feljő,
De nem száll le többé kis házunkra ő se,
Csak a temetőbe lel még ismerősre.*

*Arva lett a házunk — árvábbak a hantok!
Ti fekete felhők, ha arra rohantok:
Sírjátok el ottan temetetlen gyászunk,
Mi az álmaikra csak innen vigyázunk.*

*. . S míg mi haza járunk, csöndes nyári éjjel
Egy pár pillanatba mennyi bánat fér el!
Míg mi odavoltunk, mire visszajöttünk,
Valami azt súgja: ő járt itt közöttünk.*

Oda helyezte a ceruzával írott kis verset a sír fűszálai közé. Az írást az eső hamar el fogja mosni, a papírost a szél el fogja sodorni, de Emil könnyes szemekkel suttozta: „édes jó anyám! tenéked írtam, tenéked üzentem . . .”

Bebarangolta a szülővárosa zeg-zúgos utcáit, a tiszai fűzest, a városka kertjének áprilisi kopárságban szomorkodó elhagyatott ösvényeit, a gyermekkor édes emlékeivel suttozó helyeket — s olyan kicsinyeknek, olyan összetöprödöttnek tündek fel előtte a régi házak, a régi utcák, a régi utak. Megöregedtek, összeestek, mint az aggastyánok szoktak összezsugorodni, a gyermek szemében egykoron óriásoknak látszó házak és udvarok, az egykoron hatalmas arányúnak tűnő templomépület, a zsidó iskolának tágasnak tetszett kertje, a piarista gimnázium komoran félelmetes tölgykapuja . . s a bűgőhangú vén harangszó, amely reggel fél nyolc órakor latin órára szólította a szepegő kis gimnázistát: most az is olyan szeliden, olyan melankólikusan zúgott a hajnali légben. A távolságok csodálatosan megcsappantak; milyen nagy messzeség volt az valamikor, a paplaktól le a Hosszú-uccába, most két perc alatt odaér az ifjú . . s a régi emberek is fehérek és kicsinyek és halkszavúak lettek: a félelmetesen szigorú Berger úrnak, a zsidó iskola tanítójának egészen ezüst lett a haja, és nagyon alázatosan és igen szeliden köszönti egykori tanítványát, Lándor Emilt, akiből nagyon híres ember lett; a gimnáziumnak magyar professzora, az egykoriban tüzesszavú és rettegett tanár, las-

Raoul Larche: A vihar.

Der Sturm.

La Tempête.

san csoszog kopott reverendájában a főutcán végig, tiszteletteljesen üdvözli Emilt, volt tanítványát és bágyadt szemében boldog fény gyullad, amikor elmondja Emilnek, hogy az újabb magyar irodalom ismertetésében a multkoriban már előadást is tartott a hetedik osztályban Lándor Emil költészetéről; Gewalt Hermann, a nagyhatalmú gabenak még reszketőbb lett a keze, a gabetisztiségről is lemondott már és „tiszteletbeli templomi főatya” lett hervadhatatlan érdemei elismeréseül: ő még a régi; bár tar már egészen a koponyája és a bajusza már hófehéren konyul alá, végképen beléveszve a szürke szakállá tépett bozótjába; barátságosan megveregeti az Emil vállát, s leereszkedőleg emlegeti: ő megjósolta, hogy a pap fiából ember lesz, hallja, hogy „poét” lett belőle, olyan, mint a Schiller volt; ez is szép pálya, ha nem is olyan tekintélyes, mint a rabbi állás, de hát nem lehet mindenkiből „róf” . . . így is elég sokra vitte Emil, aztán mennyit fizetnek egy olyan versért, amelyben az ember azt írja: „szimche, bróche, mazeltov, ohne Ende, ohne szof”? s Gewalt Hermann bácsi nem nyugodott addig, amíg Emilt rá nem bírta, hogy följöjjön hozzá egynéhány percre a lakásába egy stamperli igazi szilvóriumra, itthon van a Fancsika

is, aki férjhezment egy vidéki bérlőhöz, háza van Tisza-Dobon, istennek hála: két cselédet tart, s ha a gyerekek nagyobbak lesznek, bonne-t is fog tartani, mert „tilelé” van miből? s Gewalt Hermanné összecsapta a kezét a meglepetéstől, amikor Emilt meglátta, berohant a Fancsikához a másik szobába, hogy vegye föl rögtön a sötétkék sarmöz toilettejét, az aranyláncát, meg a brilliáns butonjait, s mialatt Fancsika öltözködött, bőbeszédűen mondotta el Emilnek, hogy Fancsika, hála az égnek, eltalálta . . . a vejük rasekol Tisza-Dobon, „wer mir gut's kint”, „úgy néz ki náluk”, mint a Csekolics gróféknál, Fancsika most franciául tanul és az idén majd a Svájcban fog nyaralni . . . „jól kivárt”, egy rabbi is megkérte a kezét, de Fancsika a viláért se akart rabbihoz férjhez menni, ők se adták volna soha rabbinushoz, schriftstellerhez se, mit is kereshet egy olyan rabbi vagy schriftsteller? annyit se, amennyi most a Fancsikának keztyűre kell . . . azután belebegett terjedelmesen, elhizottan, sötétkék sarmözben, óriási butonokkal a fülében és aranylánccal a derekán Fancsika, pirosra gyulladt arccal üdvözölte Emilt, meghívta magához a birtokra, majd beszélította a két kis leánykáját: Renéet és Almát, a két kis leány apró francia

Roger Bloche: Az éhség.

Hunger.

La faim.

versecskéket szavalt Emilnek, ildomos pukkedliséssel, Gewalt mama összecsókolta az aranyos unokáit és hangos nevetéssel, szélesen mondta a gyerekeknek: „nézzétek meg jól ezt a híres bácsit, ez akarta feleségül venni a mamát, mert nagyon szerette a mamát, de a mamát a nagy-papa meg a nagymama mégis a papához adta feleségül” . . . mire Fancsika elpirult egészen a feje búbjáig, bosszankodva mondta: „ugyan mama, hogy lehet ilyeneket a gyerekek előtt mondani?!“ — de azért szentül meg volt győződve, hogy Emil csakugyan feleségül akarta őt venni, s mivel meg nem kaphatta, azért olyan szomorúak a versei . . .

Találkozott Emil a régi hitközségi emberek közül is egynéhánnyal: Dreistock rasekól úr még mindig rasekól volt, csak hogy egy kissé megöregedett, nem tudott már olyan erélyesen ráripakodni kántorra, előimádkozóra: a fogai hiányoztak, nem tudott már harapni — mondotta is, lemond most már az elnöki tisztségről, lemond visszavonhatatlanul, erély nélkül nem lehet kormányozni, az alkalmazottak a község feje fölé nőnek; a multkor is évi húsz forinttal fölemelte a közgyűlés a kántor fizetését, s ő nem tudott kellő súllyal a javaslat ellen beszélni, mert otthon felejtette a — fogait . . . Dreistock úr kegyesen mondta Emilnek, hogy a község nem csalatkozott a beléje helyezett reményekben, s hogy az áldozat, amelyet neveltetéséért a kile hozott, (már amennyiben a rabbi a község fizeti, s amennyiben világos, hogy a rabbi a gyerekeit a fizetéséből iskoláztatja) nem volt hiábavaló . . . Altneu úr is életben volt még: élénken tudakozódott Emilnél: kicsapták-e a szemináriumból vagy pedig ő maga ment-e jószántából, mivel látta, hogy nem lehet többé ottan maradása? . . . reb Lózer Előcsahos és reb Kalme Fecsegő azonban, a két kilebeli ellenzéki fővezér már a gán-édenben szerveztek ellenzékét . . . künn nyugosznak a temetőben, s mindegyiknek a sírkövére, kevés eltéréssel a szövegben, szép aranyos betűkkel az vagyon fölvésve: „hitközségünk körül örök érdemet szerzett — a tóra gyámolítója — feje és vezetője a gyülekezetnek — békességben és alázatosságban járt az Isten előtt — és sokakat buzdított a község iránti érdeklődésre — adott olajat világosságra — bort kidusra és havdólára — kenyeret a vándoroknak — és kegyes adományt a szegényeknek — a tüzet szította” — s a sírfelirat e legutolsó kitétele volt a legigazabb az elhunyt jámborokat jellemző ékes héber rigmusokban . . . Az otthon töltött néhány nap hamar elröpült, s Emil elbucsúzott a kis várostól, a girbe-görbe uccácskáktól, az alacsony házikóktól, a templomtól és a temetőtől — újra visszatért a fővárosba.

Belevetette magát újra a nagyváros forrongó zsvivájába, s az otthonában lelkébe csöndült haik melódiákat újra kisodorta belőle a törtető, tülekedő élet hangos trombitarivalgása. A sikernek,

a zajos elismerésnek, az ünnepeltetésnek tetőfokán állott. A színházi idény befejezte előtt most adták a Vígyszínházban a „Tudós professzor Hatvani” című, gyönyörű versekben megírt, szellemtől sziporkázó vígjátékát, s a kritika a legelső színműírók közé emelte az édesszavú fiatal poétát.

Május eleje volt, a főváros verőfényben, tavaszi illatban ragyogott, a margitszigeti platánok halványpiros virágdíszben pompáznak, a stefánia-úti korszón elegáns fogatok robogtak s az illatos tavaszi alkonyatban nyüzsgő tömeg hullámzott föl s alá, s amerre a lelkesedő ifjuság megpillantotta az ünnepelt poétát, Lándor Emilt, áhitatos suttogással mutattak reá poétai hirnèvre vágyódó, égőszemű ifjak és ábrándos leánykák . . . az írókollegák bankettek rendeztek a tiszteletere a Pannonia és az Orient éttermeiben s lelkes felkészöntőkben ünnepelték, a Robinsonok ötvenedik előadása s a Tudós professzor Hatvani nagy sikere alkalmából. Elegáns, választékos megjelenésű, a legujabb divat szerint öltözködő ifjú lett az egykori kopott, hosszú, papos kabátú szeminaristából; a szmokingjába tűzött fehér szegfűs poéta közismert alak volt a fővárosban; a megjegyzéseit, a szellemes szójátékait apró riportokban irták meg a lapok, leírták a bohém-tanyáját, az életmódját, a napi programját; traccsok kerengtek róla írói körökben, egy ünnepelt művésznőt emlegettek, aki, hir szerint, kegyeiben részesíti Lándor Emilt, s a fáma csakhamar a legszerencsésebb seladonok sorában jelölte ki Emil helyét, aki után a legszebb nők bomlanak . . . s az Emil szíve mélyén pedig el nem alvó lánggal lobogott a régi, az első, a soha nem felejthető ábránd, szerelme, vágyódása Edit után. Őt kereste mindenfelé: órák hosszat bolyongott a szigeten, hogy egy pillanatra megleshesse az édes mosolygását, cél nélkül kószált a Stefániaúton, hogy egyszer aztán, egy szerencsés napon egy tovarobogó kocsiban megvillanni lássa a hajának arany szikrázását, s azt a napját tartotta el nem veszettnek, amikor megpillanthatta szépségének, bájoságának pompázó teljességűvé fakadt sugárzásában. Róla álmodott a redakció lázában, otthoni kis szobájának íróasztala mellett; róla írta lepedőbb, legszomorúbb, csöndes muzsikával zengő és lángoló ritmusokban lobogó dalait, megcsodált, ünnepelt költeményeit . . . s bármilyen távolságokba tünt előle Edit bájos arca, s bár most már sohasem volt rá alkalma, hogy Edittel együtt lehessen, mégsem adta föl a szíve mélyén azt a makacs ábrándot, hogy mégiscsak újra egymásra kell majd akadniok. Csodára várt, valami boldog véletlenre, hogy a félreértések elsimulnak, hogy Edit újra az övé lesz, az övének kell lennie.

(Folytatása következik.)

Roger Bloche: A hideg.

Die Kalte.

Le froid.

Lengyel Károly:

CSAK HALKAN, CSAK HALKAN . . .

*Vitorlám levonom és elhajítom evezőmet . . .
Se part, se cél, se mult . . . csak ismeretlen távol!
Reám borul a trópusi éjjel,
fejem felett káprázik a csillagzár,
reám borúl a szent, nagy trópusi éjjel.*

*Egyedül, egyedül a nagy éjszakában,
köröttem ringó, zengő óceán,
lelkemben ringó, zengő óceán . . .
egyedül, egyedül a nagy éjszakában.*

*Egyedül, egyedül és lány szeme fénye
nem kelti biborba a csendet, az éjt . . .
csak halkan, csak halkan, mint gyermek, ki anyja
pihegő kebelére hajtja fejét.*

*S mint messziről jövő halk fáklyászene,
algák miriádja ragyog fel a mélyből
s dalolok akkor lágyan, csendesesen
az ismeretlen távol szent ködéről.*

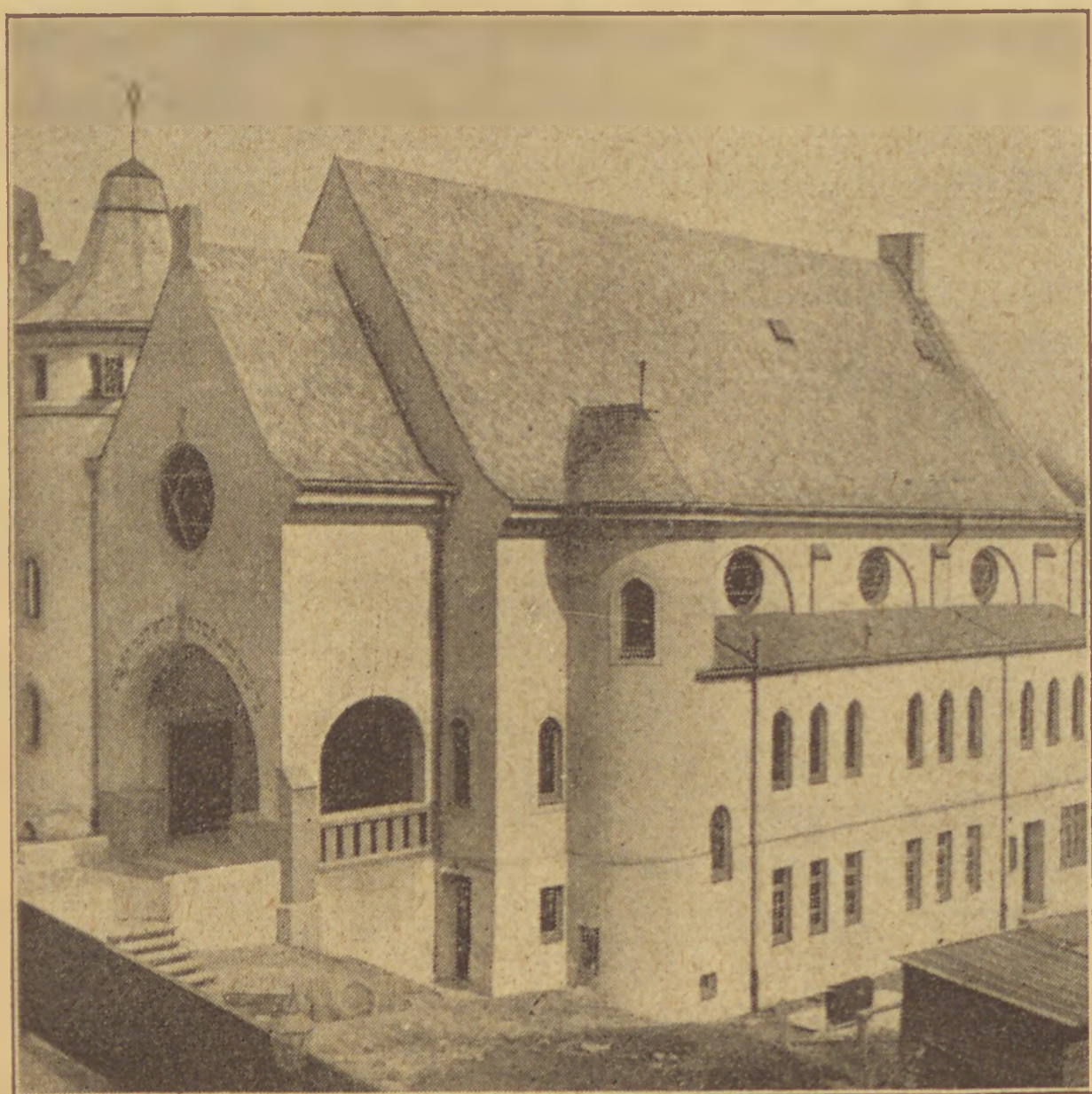
Albert Brock-Utne (Christiania).

WERGELAND, A NORVÉG KÖLTŐ

— A norvégiai zsidóság keresztény előharcosa. —

Wergeland, Norvégiának egyik legnagyobb poétája, 1845-ben halt meg, 37 éves korában. Írásban és szóban küzdött az emberiség és az élet legmagasabb ideáljaiért. Főmunkájának a címe: „Teremtés, Ember és Messiás”. Nővére Camilla Gollett, született Wergeland a nők jogainak volt híres harcosa. A két testvér örök érdemeiről a norvég főváros két legszebb szobra tanuskodik.

A nagy költő neve örökre össze van kapcsolva a zsidóság ügyével. Habár Norvégia alkotmánya általában liberális volt, megtiltotta zsidóknak az országban való letelepedését és ehhez a tilalomhoz mereven ra-

A christianiai új zsidó templom. Die neue Synagoge in Christiania.

gaszkodott. Régi okmányokban olvasunk zsidóknak a királyságtól való deportálásáról.

Henrik Wergeland mélyen átérezte ennek a tilalomnak igazságtalanságát. Egyik művében elmondja, hogy 1831-ben Párisban találkozott két marokkói zsidóval, akiknek tiszteletreméltó alakja, méltóságteljes fellépése és előkelő modora mély hatást gyakoroltak reá. Megszégyenítőnek tartotta, hogy Marokkóban jobban respektálják az emberi jogokat, mint némely keresztény országban. És ezt a találkozást sohasem felejtette el.

1839-ben Wergeland megkezdte a zsidóságért való harcát. Ebben az évben javaslatot küldött a norvég parlamenthez, hogy semmisítsék meg az alkotmányban azt a törvényt, mely a zsidók letelepedését az országba megakadályozza. A javaslatra elhatározták, hogy a kérdést a legközelebbi országgyűlés elé viszik, mely 1842-ben ül össze.

Közben Wergeland még 1841-ben kiadott egy 100 oldalas védőiratot a zsidóság mellett, a parlamenthez címezve. Feltárja a zsidók helyzetét a különböző országokban, reámutat arra, hogy a legtöbb helyen már teljes polgári egyenjogúságot adtak a zsidóságnak, sőt megnyitották előttük az állami hivatalokat és méltóságokat és ez mindenütt csak javára vált az illető országnak. Megcáfolja a zsidók ellen terjesztett hamis vádak és bebizonyítja, hogy a zsidóság befogadása mindenütt hasznos volt és hozzájárult a haza felvirágoztatásához.

1842-ben kiadta „A zsidó” című híres poémáját, amelyben megrázó erővel ecseteli a keresztények szivtelenségét a zsidókkal szemben, akik elnyomottságukban elvesztik lelkük ősi nagyságát. Ez a poéma nagy rokonszenvet keltett a zsidóság iránt az egész országban. Mikor aztán a javaslat 1842-ben a parlament elé került, a lelkeket már előkészítve találta, sokan igen melegen szólaltak fel az elfogadása mellett. A javaslat megkapta ugyan a többséget, de nem a szavazatok kétharmadát, mely az alkotmány megváltoztatásához szükséges. Ismét el kellett tehát halasztani az 1845-ös parlament összeülését.

Wergeland ekkor újabb kiadványban összefoglalta a zsidókérdésben lefolyt parlamenti vitát, élesen cáfolta a javaslat ellen felszólalóknak érveit és dicsérte a zsidók mellett történt felszólalások bátorságát és humanizmusát. De még mielőtt az 1845-ös parlament összeült volna, egy újabb költői művel igyekezett a zsidóság iránti rokonszenvet fokozni. Kiadta ugyanis „A zsidónő” című nagy poémáját, melyben a zsidó nő családi életének és mozgékony szellemének meghatóan bájos képét festi.

Wergeland sok bonyodalmas konfliktusba keveredett a zsidóságért indított harcával. Sok és őszinte csodálója akadt, de igen sok elkeseredett ellensége is. De amikor betegsége súlyosra fordult, ellenfelei is részvételt keresték fel, hogy betegágya mellett lerójják tiszteletük és hódolatuk adóját.

1845-ben meghalt Henrik Wergeland és az egész nemzet gyásza vette körül koporsóját. Mikor javaslata az új parlament elé került, ismét eldöntetlen maradt. Nemsokára halála után a svédországi és dániai zsidók gyűjtést indítottak Wergeland szobrára, amelyet csakhamar fel is állítottak. A gótikus torony alatt elhelyezett bronz szobor talpazatán a következő felírás olvasható: *Henrik Wergeland, született 1808-ban, meghalt 1845-ben. A szabadságnak, emberi és polgári jogoknak*

fáradhatatlan harcosa". A szobor hátsó oldalán: „Hálás zsidók Norvégia határain túlról állították neki ezt az emléket 1847-ben." Minthogy zsidóknak Norvégia területére lépni még mindig tilos volt, a szobrot nagy ünnepek között Stockholmban leplezték le és csak azután küldték át Christiániába. 1849-ben már a norvég nép ezreinek jelenlétében helyezték el a szobrot Wergeland sírjára.

Az 1851-es országgyűlés elfogadta a zsidók letelepedéséről szóló javaslatot. És lassacskán megkezdődött a zsidók beszivárgása az országba. Vállalkozó férfiak jöttek, akik nagy üzleteket és gyárakat alapítottak, és emelték az ország iparát, kereskedelmét, pulzív életét. Az első zsidók között, akik Norvégiába jöttek, volt R. I. Katscher, aki halála előtt nagy jótékonyági és iskolai alapítványokat tett Christiániában és Louis Samson, aki épületet ajándékozott a christianiai ipartestület számára. Az idők folyamán a norvégiai zsidók száma tekintélyesre nőtt. A zsidó jótékony intézmények is egyre szaporodtak és 1918—1919-ben új monumentális templomot építettek.

Holder József:

SZERELMES IDIL PRÓZABAN.

Nálam szebben senkisem
tud játszani sziveddel.

És forróbbak a csókjaim,
az én ajkam gyümölcsei,

mint a többi ezer, vagy százezer,
vagy mit tudom én, mennyi.

Mindenben az én csókomat érzed
és magad sem tudod.

Szived naponta százezerszer
dobogja nevemet.

Véred engem lüktet százezerszer,
csak engemet.

Az álmod engem álmodik
és velem ébredsz.

És magad sem tudod,
magad sem tudod.

Egy súlyos abroncs
szorongatja a szived.

Sok idegen karral
ölellek át.

A nyugtalanságot
dobom reád.

Mint a didergő pillangó,
úgy remeg a lelked.

Mint a remegő virág
a szélviharban.

Én vagyok a harmat
és a szélvihar.

DR. KOHLBACH BERTALAN: A ZSIDÓ HÁZ FOLKLOREJA.

zt hiszem, már maga értekezésemnek a címe, különösen fiatalabb olvasóimnál, valami kételyt támaszt. Hisz csakugyan van zsidó és nem-zsidó ház? A stílusra vonatkozik-e ezen megszorítás: zsidó, amikor a műtörténetben sokféle stílusról: az egyiptomitól kezdve a legmodernebb stílnélküli épületig nemzet és forma adja meg a különböző építkezési formák nevét, de zsidó stílusról még csak legujabban szól a temetői és esetleg valamely képzeleti zsinagógális architektonika.

A zsidó ház nem is a belső berendezéséről kapja a nevét, mert hiszen a berendezés egyéni izlés a művészlélek vagy a vagyoni helyzet intenciói szerint, mint tömegárú meg a XIX. és XX. század különféle divatja.

Zsidó ház a zsidó psziché, a zsidó vallási és érzelmi életnek a hajléka. A stílus lehet a legfölkéletesebb renaissance, barokk, a berendezés lehet Louis, quatorze, biedermeier, altdeutsch

Wergeland szobra.

Wergeland-Denkmal.

állattal váltsák meg gyermeküket, értesítik a szülőt, hogy bárányt vágjanak le és vérével kenjék be az ajtófélfát; a vérszomjas, de rövidlátó istenség a különbséget az emberi és az állati vér közt nem ismeri.

„... S vágják le (a bárányt) Izrael gyülekezetének egyes háznép-csoportjai este felé” — szól a biblia. — „S vegyenek a vérből és kenjék be vele az egyes házaknak mindkét ajtófélfáját és küszöbét . . . Ha én meglátom a vért, akkor elhaladok mellettetek és nem lesz nálatok romlás, amidőn öldöklök Egyiptom földjén.” (Móz. II. 12. fej.)

Ugyanazon fejezet 23. verse már említi isten küldöttjét, a *Maschiszt*, a megrontót.

Régen szabadult ki Izrael Egyiptom rabszolgaságából, de az ősi váltság emlékére évről évre a tavaszi hónap, Niszán tizenötödikén éjjel rákenték az ajtófélfára a váltságul szolgáló áldozati báránynak a véré.

Az írott hagyomány a *mezuzá*, az áldozati vérfoltot helyettesítő jegynek e rendeltetéséről, hogy t. i. megvédje a gyermek életét, csak egy helyen szó. Mózes V. könyvében (6, 9 és 11, 20) szól az ige: „S írd azokat házad ajtófélfáira és kapuidra!” és a 11. fej. 20. versében megtoldja: „hogy gyarapodjanak a ti napjaitok és *gyermekeitek napjai* ama földön, amelyet esküvel ígért az Örökkévaló őseiteknek.” Ezen szentírási könyv korában az ajtófélfán, a mezuzán, nem volt puszta jegy, hanem *egész mondat*. Hogy melyik volt az, azt ma nem tudjuk. A biblia utáni korban kialakult a jelvény is — a mai *mezuzá*, de csak nálunk, az u. n. rabbinikus zsidóságban. A samaritánus, a szeduceus és később a karaita e védelmi eszközt, különösen a gyermekek életét biztosító ez amulettet (V. ö. Talm. Sabbath 32 b) hajlékának bejáratán nem alkalmazta, illetőleg nem alkalmazza. — A „mezuzá” szövege Maimuni Mózes határozott állásfoglalása óta tisztán a Mózes V. k. 6. fej. 4—9. és 11. fej. 13—21. v. szövege. A pergament hátlapján felül, „saddaj” istennév van, alul kabbalisztikus betűcserével: „jahve elohenu jahve” helyett: כויו במוכסו כויו (Sulchan Aruch Jore deah 288. §.)

S rendkívül érdekes, hogy a mezuzá, mint sok egyéb szertartási tárgy, ma sokkal gyakoribb a zsidók otthonában, mint pl. az ennél fontosabb tefillin. Pedig már a talmud (Jóma 11. a.) alapján a Sulchan Aruch (286. §. 3.) a mezuzát mellőzendőnek tartja oly udvarban, ahol nem zsidók is laknak, mert esetleg babonásnak mondják a zsidót.

Annyira átment a mezuzának mint védelmi, bajt elhárító eszköznek az ismerete, hogy nem zsidónak is adhatunk mezuzát, hogy gonosz szellemek ellen védekezzék (Sulchan Aruch 291. §. 2. haggadah). Megtette ezt már a patriarcha, rabbi Jehuda ha-nâsi (II. száz. K. u.), aki a jeruzsá-

Abel Pann: A jeruzsálemi peszachi ünnepek plakátja.

A héber szöveg fordítása: Népünnepélyek, verseny, játék, sport, gyermeknap Kiállítások: Keren Kajemeth, Keren Hajeszod, művészet, hazai ipar. Pedagógiai kiállítás, héber opera, koncertek, héber szinpad.

Plakat der nationalen Festlichkeiten in Jerusalem.

lemi talmud szerint (Peah 20 l.) Artaban királynak egy mezuzát küldött ajándékba.

„Artaban király ugyanis a patriarchának, I. Júdának, rendkívül értékes gyöngyöt küldött ajándékba és azt izente meg neki, hogy ellenértékül valami megfelelő becsű dolgot vár. A patriarcha mezuzát küldött neki. Artaban elcsodálkozott ezen és megizente a patriarchának: „Én páratlan értékű dolgot küldtem neked és te olyasmit küldtél, ami talán egyetlen egy fillért ér.” A rabbi azt válaszolta: „Ígaz! tárgyaink értéke nem egyforma, sőt te olyast küldtél nekem, amit magamnak meg kell őriznem; én olyasmivel ajándékoztalak meg, amelynek birtokában nyugodtan alhatsz, mert az megvéd téged.”

Templom és talmud-iskola mezuzá-mentes. A beth hammidrás — talmud-iskola — nem ment meg a Gonosztól; így iskolájának az ajtófélfájára mezuzát szögezett volt a Tauber melletti Rothenburg hirneves rabbija, rabbi Meir (XIII. száz.), mert egyszer ebédutáni alváskor az ördög incselkedett vele. (Tur Jore deah 286. §.) Ne csodálkozzunk ezen, hiszen évszázadokkal később Luther az ördög felé dobta a tintatartót.

Chanina a máglyán.

Patai József: Chanina a máglyán.

„Utána pedig kivezeték Rabbi R. Chaninát, beburkolván testét a szent Tóra pergament tekercsével...”

(„A tíz vértanu” siralmából.)

... Dicsőség Néked Úr!
Magasság szent Ura,
Dicsőség Néked!

... Már ég az oltár, ég dohogva! ...
Már bontogatja szörnyű lángsörényét
A félelmetes, vad, szent, tűzoroslán! ...
Ijesztő torkát rémesen kitátja,
Már marnak, tépnek véres fogai,
És lángnyelve nyaldossa mély sebem ...
Lobog az oltár, száll a tömjén füstje
Az ég felé, az Ur lángtrónusához ...

Dicsőség Néked, lángok szent Ura!
Dicsőség!

... Halni kész az áldozat ...

Tajtékozó szájjal izzó lángot ontva
Lihegve csap az oltár tetejére! ...
Testembe mártja mérges karmait
S száz égő sebből patakzik a vér ...
Oh, fájó, drága, szent sebek! ...

Oh, jaj! ...

Letépi keblemről a pergamentet! ...
A szent, szent, drága, örök pergamentet ...
... Haragvó lánggal sújt az Úr reája!
Sistergő villám hull alá a mennyből ...
Meggyulladt a föld ... meggyulladt az ég! ...
Az Úr ledobta bibor lángpalástját,
A bűnös emberek közé! ...

Lobog

A mindenség! Lobog a pergament,
Az Úrnak szent, szent örök pergamentje!
... Dicsőség Néked, Törvény szent Ura!
Dicsőség!

... Aldva áld a hamvadó világot!

Hullámszik, zúg a lángok tengere! ...
Már összezsapnak im fejem fölött
A fojtó habok! ... Halljad Izrael,
Az Úr, mi Istenünk, az Úr egy! ... Egy
A földön és a mennyben! ... Sugárzó
Szent tündökletben ül nagy trónusán ...
Lenéz a földre áldó irgalommal ...
Szent! szent! szent! ...

Zengő szerafok dala! ...

... Dicsőség Néked Úr!
Magasság szent Ura
Dicsőség Néked! ...
Szent, szent, szent az Úr! ... a mi Urunk
Szent minden betűje ...

— — — — —
Szállnak, szállnak a lángoló betűk!
Szállnak, szállnak az égő pergamentről ...
Szikrázó fényű örök tűzbetűk!
Ragyogva járnak szerteszét a légben,
Vörös napok a fehér, izzó légben!
Betöltik fényükkel a mindenséget ...
Sugárban úszik az izzó világ ...
... Dicsőség Néked, Törvény szent Ura! ...
Dicsőség Néked! ...

Halljad Izrael! ...

Az Úr ... mi Urunk ... az Úr egy! ...
Egy! ...

STEFFI KRAUSZ

ulajdonképpen Krausz Steffinek kellene írni. Mert származása szerint budapesti. Szinte csecsemőkorában került fel Bécsbe, amikor apját, a világhírű Krausz Sámuel professzort elhódították a pesti preparandiából a bécsi rabbiszeminárium élére. A bécsi levegő jót tett Krausz professzornak is, gyermekeinek is. A bécsi világcentrum a maga sok évszázados kultúrájával, sőt sok évszázados zsidó tradícióival, kitűnő talaj zsidó tudósoknak és fejlődő művészeknek egyaránt. Krausz Sámuel a zsidó tudományos munkák grandiózus sorát alkotta Bécsben, legtöbbször héber és német nyelven, de a magyarról sem feledkezve meg. Krausz Steffi, vagy Steffi Krausz pedig alig tizennyolc éves korára már jó nevet vívott ki magának és a fejlődés emelkedő útján halad művészetében. Még tizennégy éves sem volt, amikor egy pompás album jelent meg az ő illusztrációival egy előkelő bécsi cég kiadásában és nagy sikert aratott vele. Mint a Staatliche Kunstgewerbeschule jeles növendéke számos díjat nyert és amikor négy évvel ezelőtt az angol Society of Friends megkezdte Bécsben az ő humanitárius működését a háborúsújtotta Metropolis szegénységének enyhítésére, a tizennégy éves Steffi Krausz kapta a megbízást egy propagandaplakát készítésére és ez a megkapó színes rajz hirdette az egész városban az angol jótékonyság nemes misszióját és lélekemelő szellemét.

Krausz Steffinek egyik kompozícióját mutatjuk be a *Múlt és Jövő* olvasóinak. Ez is már vagy két év előtti munkája, de éppen ebben igen jellemző a felfogásban megnyilatkozó koraérettség és pszichológiai elmélyülés, amely a művésznő munkáját kiemeli a csodagyermek szárnypróbálgatásaiból és a komoly művészet területére utalják.

HEVESI FERENC: A JELENÉSEK KÖNYVÉBŐL. Édesapjának, dr. Hevesi Simonnak, jubileumára fiúi hűséggel ajánlja ezen első könyvét a fiatal pap. Igazi költői ihletettséggel megírott, tudós szív szülte írások ezek, amelyek a zsidó tradíció melegágyán nőttek ki az ifjú pap-poéta szívéből. Elmélyedő tanulás, töprengések magányos órái, vizionárus meglátások és nagy példák szent parancsai küldték előre Hevesi Ferenc lelkét a művészet utjain. A „*Múlt és Jövő*” évfolyamaiban készült ez a könyv már évek óta, itt jelentek meg ezek a novellák és versek nagy feltűnést keltve s folyóiratunk hasábjairól fűzte azokat most egybe a szerzője ünnepi csokorba. A gazdag történelmi tudáson felül ragyogó stilisztikai készség, minden zsidó szívhez megszólaltatja majd ezeket az új jelenéseket. A könyvet a Korvin Testvérek nyomdai műintézete állította ki a tőle megszokott finom izléssel. Megrendelhető a szerzőnél Székesfehérváron.

Steffi Krausz (Wien): Adagio.

ÁLMATLAN ÉJJEL

— Jehuda Steinberg héber novelláiból. —

Solem és Chajem két talmudista a kovnai rabbi híres tanházában. Ott ülnek már három éve, tanulják nappal-éjjel Isten tóráját és belemélyednek minden titkába. Ott a tanházban aludnak is, a kemény padokon. Legalább nem esik nehezükre a hajnali felkelés. Ott kapják mindennapi ételüket is a rabbi konyhájából, amely a tanháztól jobbra fekszik.

A rabbi udvarán kívül, tudják, hogy van még fürdőház a városban és egy utca, amely a fürdőházba vezet.

Ebben az utcában vannak ugyan boltok és lakóházak is, de Solem és Chájemnek semmi közük ezekhez a boltokhoz és lakóházakhoz és azért olyanok, mintha nem is léteznének.

Solemnek már legénytoll pelyhedzik az állán és Chájemnek is nőni kezd már valami felső ajakán. Amaz babrálgatja sovány szakállát és bánkódik, hogy nem csavarhatja még az ujjá köré, emez pedig reácsavarja az ujjára hosszú tincset és örül, hogy akármeddig csavarja, még mindig marad szabadon annyi, amennyi elő van írva.

Habár Solem két évvel fiatalabb, mint Chájem, mégis a kabalában nagyobb a barátjánál.

Chájem ereje csak a talmudban nagy.

És azért, ha együtt tanulják a kabala főkönyvét, a Zohart, Solem mélyén belenéz ábrándos nagy szemével Chájem nyitott, csillogó szeméibe, mintha bele akarna pillantani a szívébe, hogy kifürkésze, vajjon belehatolt a dolog lényegébe.

Viszont, mikor együtt tanulják a talmudot és vitatkoznak a különböző kommentárok véleményén, Chájem szemei belemélyednek Solem lelkébe, mintha meg akarná vizsgálni, vajjon megértette-e a dolgot.

Együtt ették meg a vacsorájukat késő éjjel, már befejezték a napi részt és pihenni készülnek.

Az egyik új magyarázatot talált fel a pap paráználkodó leányának elégetésével foglalkozó törvényhez és szembehelyezkedett egy régi, elismert kommentátorral, a másik új összefüggést fedezett fel a hetedik szefira és József, Jákob patriarcha fia között, amivel azután meg tudott magyarázni sok titkot Isten és a Sechina egyesüléséről.

Mindegyik megcsinálta magának a fekvőhelyét. Két padot toltak egymás mellé, úgy, hogy a lábuk ne essék a frigyláda felé, a fejük alá összerongyolt, régi taliszokat tettek, aztán ki-ki lefeküdt a helyére.

Solem hánykolódik a helyén, az egyik oldalról a másikra fordul, Chájem már szenderegni kezd.

— Chájem! alszol már?

— Nem. Mért?

— Azért. Csak kérdem . . . Chájem, mi a véleményed példának okáért . . . az ifjusági vétkekről?

— Csak úgy a világba kérdezed?

— Egyszerűen csak kérdem. Mit gondolsz, Chájem, megbocsátották már neked az ifjúkori vétkeket?

— Tudom én? Azt hiszem, már megbocsátották. Tóráat tanulok csak a tóráért! És a mi nagy mesterünk árnyékában! . . . És mennyit igyekeztünk, hogy azt a dolgot jóvátegyük!

— Én — bizony aggódom.

— Miért?

— Miért? Mert van reá okom. És egy jel is van . . .

— Micsoda jel?

— Hogy micsoda jel? Itt van például az egyik. Mindenki tudja, hogy a gonosz démonnak nincs hatalma arra, hogy egy jámbor emberben rossz gondolatot ébresszen egy caddik felesége iránt . . . én pedig . . .

Chájem felemelte a fejét és arcát Solem felé fordította — a sötétben.

— Mit beszélsz? Egy szent edény, amely a szentélyben szolgált! . . .

— Isten ments! Nem reá gondoltam, hanem . . . kis leányára, Rivelera.

— Ez még nem bizonyít semmit. Ellenkezőleg! Én is szeretek mindent, ami a caddiké, még az öreg szakácsnét, aki nekünk ebédet szokott hozni, még azt is szeretem.

— Ugy? De . . . Mégis aggódom, mert gyanakszom magamra. Félek, hogy a sátán keze van a dologban . . . Legjobb bizonyíték reá, hogy a caddiknét, akit Isten éltesen, szeretem nézni, amikor betakarja az arcát két kezével és áldást mond a szombati gyertyákra, vagy amikor sietve megy a templomba, ilyenkor valóban csodás, valóságos fél-caddik. Látszik az arcán, hogy tudja, ki elé megy, hová megy. De őt . . . Rivelet, szeretem nézni . . . egészen máskor . . . Még pedig azóta, amióta egyszer reggel láttam, amint kinyitotta hálószobája ablakát és kidugta a fejét és felső testét.

— Chájem?

— Hallom.

— Mit gondolsz, az olyan haj, mint Riveleé, szintén magán viseli a bűn bélyegét?

— Miért? Hiszen tudvalevő, hogy a caddik fölötte áll az általános embernek.

— Ugy! Tudom pl. hogy a caddikné, isten éltesse sokáig, kissé sápadt és arca beesett, és hogy nagyon istenes asszony, egyebet semmit sem tudok róla. Riveléről pedig meg tudnám mondani egész pontosan, milyen az orra, ismerem nemcsak szeméinek színét, amely olyan, mint az ég, hanem minden mozdulatát, szempilláit megismerném még arca nélkül is.

Ha péntek délután elmondom, amint elő van írva, az Énekek Énekét, minden mondatnál Rivele jut eszembe.

Tegnap tanultam a halachát arról, „aki hangot hallat szombaton” és úgy tetszett, mintha hallanám Rivele kacagó hangját, amely sokszor megtölti az egész udvart. Én is nevetni kezdtem, a nevetésből sírásra fakadtam és azt hiszem, hogy a sírás azért jött, mert bűnbánatra gondoltam.

Solem hangja egészen ellágyult és mint édes szellősuttogás hasította át a tanház sötéttségét.

Chájem felült, karjait térdeire támasztotta, fejét két tenyerébe dugta és mély részvétellel hallgatta barátja szavait.

— És én tudom, milyen súlyos ez a dolog. Tudom, hogy a bűn gondolata súlyosabb még, mint maga a bűn. Szentséggyalázás ez. Ilyenért bűnhődtek Nadav, Abihu és Izrael ifjai a Szinaj-hegy alatt. És egyszer álmodtam, hogy átölelek egy tórát, amelynek ép olyan alakja volt, mint Rivelének és amíg ölelem, kiesett a kezemből és a szent betűk mind kirepültek belőle . . .

Mindezt tudom, de nem tudom magamtól elűzni a rossz gondolatot. Különösen amikor a valóságban látom, érted? hus-szemeimmel, akkor mindent elfelejték és nem látok mást, csak őt.

Sokszor a fülemben súsítja a gonosz démon, hogy nem kell félnem a gyehenna ítéletétől, mert ez nem közönséges nő, érted? nem nő a vétkezésre és amit szeretek benne, az a szikra, az isteni szikra, amely bizonyára rokon az én lelkem szikrájával és azért vonzódok úgy hozzá . . . Mi a te véleményed erről?

— Chájem, alszol?

— Dehogya! Bizony én csak azt mondom neked, hogy ez nagy kísértés és erősnek kell lenned, erős légy, mint egy oroszlán, Solem és nagy lesz a te jutalmad.

— Ugy! — felel Solem lemondó hangon — látom, hogy ez csakugyan nagy kísértés. Erősnek kell lenni.

Solem mindjárt hozzá is fogott a gonosz démon legyűréséhez, kikergette a szívéből a rossz gondolatokat és belemerült egy mély talmudí kérdésbe, míg a halacha hevében elaludt.

De Chájem ide-oda forgolódik.

— Solem! Solem! Alszol? Solem?

— Nem, most kezdtem szenderegni. Miért?

— Azért. Csakugya. Nem tudok elaludni. Rossz gondolatok.

— Üzd ki a szivedből.

— De azok kívülről jönnek és a szívembe kúsznak.

— No, én többet nem beszélhetek már. Már elmondottam az alvás előtti imát.

AZ ARADI ZSIDÓ ÁRVAHÁZ.

A Mult és Jövő aradi száma képet adott annak idején az aradi zsidó fiú-árvaházról, amelyet még a Hatvani-Deutschok áldozatkészsége alapított. Mióta Aradot Romániához csatolták, a Hatvaniakkal teljesen megszűnt a nexusuk s az utolsó háborus esztendőök nyomoruságában mindenki megfélekedett erről a szép intézményről, melynek már-már be kellett volna zárni a kapuit. Az erdélyi s különösen az aradi zsidóság minden oldalról annyira igénybe van véve, hogy tehetetlenül nézte ennek a társadalmilag annyira fontos intézetnek összeomlását.

De nem zárták be mégsem a kapuit; amikor már ez szinte elkerülhetetlennek látszott, akkor előállott egy derék, igaz ember, Halpern Miksa kereskedő, aki eddig is úgy anyagiakban, mint erkölcsiekben élén állott a küzködő intézménynek és ezt mondta: „Halt...“ megálljatok!... A zsidó fiú-árvaházat becsukni nem lehet. Végigment lucskos, hideg, esős, vagy forró napokon Aradnak mindenrendű és rangú üzletén személyesen és gyűjtött az árváknak. Nem pénzt, hanem természetbeli adományokat. S az amugy is nehéz viszonyok között élő kereskedők adtak. A fűszeresek lisztet és fűszert, a mészárosok zsírt, a fások fát, a textilesek posztót, a vásznasok vásznat, a bőrösök bőrt, cipőre és talpra. Halpern bácsi feleségével együtt mindent összeszedett és összeszed az ő árvái részére. Nekik fontosabb az árvák sorsa, mint saját üzletük, amit úgyszólván elhanyagolnak emiatt. Nekik az árvaház, az árvák és azok jóléte a mindenük.

Ha valahol valamely ünnepség, összejövetel, lakodalom van, akkor mindig Halpern bácsi az, aki az árvákra gondol, azoknak gyűjt, s az ebből befolyt pénzeket az árvák részére takarékbba teszi, úgy hogy minden egyes gyermeknek immár jelentős összeg van félretéve, hogyha egyszer kikerülnek az árvaházból, ne kelljen az életet egy fillér nélkül megkezdeniök.

Reméljük, hogy a Mult és Jövő felhívására megindul a többi erdélyi részek zsidóságának is a szive, s támogatni fogja az aradi árvaházat, hogy ott minél több szerencsétlen zsidó gyermeket elhelyezhessenek, hiszen nem nyugodhatnak egy ilyen szép intézmény egy embernek a vállán. Fogjunk tehát össze a szent cél érdekében s ne hagyjuk elveszni az eddig oly nemes emberbarátok által fenntartott kitűnő intézetet.

Tibor Dénes.

Halpern Miksa.

DR. BARSINÉ FREUND MINNA (HAIFA): A HAIFAI REÁLISKOLA

Igen tisztelt Szerkesztő Uram!

Talán már értesült róla, hogy az uramat Szafedből a haifai körletiskola orvosának és a gyermekklinika vezetőjének küldte ki a „Hadassah”: a zsidó jishud orvosi organizációja, melyet legnagyobbbrészt amerikai tőke tart fenn.

Mint iskolaorvosné alkalmam volt az itteni reáliskolát is meglátogatnom, azt a pompás iskolát, melyet külföldön még nem ismernek eléggé és talán — Németországot kivéve — nem méltányolnak eléggé. Azt hiszem nem lesz érdektelen, amit látogatásomról elmondok és oly jól esik a sok erősen megkritizálható és a sok primitíven berendezett intézményünk után, valamiről írhatnom, ami úgynevezett európai értelemben is megállja a helyét.

Annyit mondhatok, hogy mióta ezt az iskolát láttam és igazgatójával, a lelkes és agilis dr. Byram-mal beszéltem, kibékültem azzal, hogy serdülő gyermekekkel, mint késett chalucok, deresedő halántékkal és nehezen leküzdhető — mert nagyon mélyen gyökeredző — európai nézetekkel Erec-Izraelbe költöztünk. Bizony az első időkben sok nehézségem volt a gyermekekkel és különösen a nagyobbik két lányommal, akik a középeurópai, minden pedagógiai komforttal ellátott tanintézetekből, egyszerre csak egy palesztinai kisvárosnak, jó tanerőkkel ellátott, de tanszerek és felszerelésben szegény iskolájába csöppentek. Bevallom őszintén, hogy eleinte igen élénken és keserűen protestáltak a csere ellen. De csak eleinte, mert az

a közvetlen és szívből fakadó mód, amellyel itt tanító és tanuló egymással közlekednek és annak a megérzése, hogy az itteni tanító őket emberileg jobban megérti és átérzi, mint az ő legbensőbb lényükkel szemben idegen és ab ovo ellenséges galothbeli tanítómester, kibékítette őket az iskola külső fogyatékoságaival. Nemsokára ott-hon érezték magukat osztályaikban.

Mint anya nagyon vegyes érzelmekkel láttam ezt az — önmagában véve — örvendetes beleilleszkedést és beleélést az új viszonyokba, mert a továbbképzés és pedig a gyakorlati továbbképzés lehetőségei vajmi szegények voltak Erec-Izraelben. Az elemi iskola 8 osztályának elvégzése után a fiuk számára csak a tanítóképző, avagy a mikveh-izraeli földművesiskola állott rendelkezésre, a lányok részére pedig a tanítónőképzőn kívül csak a „Hadassah” ápolótestvér iskolája (ahonnan a közel Kelet legjobb ápolónői kerülnek ki), vagy elég primitív varróiskolák. A jeruzsálemi és tel-avivi gimnáziumoknak ezidőt *gyakorlati* tancélja és betetőzése nincs és a haifai reáliskolának, kis országunk tanszervezete eme büszkeségének is hiányzott a befejezése: a Technikum. Most már szerencsésen megváltozott a helyzet és rövidesen megnyílik a Technikum, melynek épülete egy telken emelkedik a reáliskolával és a jeruzsálemi egyetem is erősen épül már.

Amint kocsink az iskola felé visz bennünket az u. n. új úton, mely a Karmel oldalára vezet és felkanyarodunk az arab házak között,

a kanyarodó végén egyszerre tárul elénk a Technikum és Reáliskola komplexuma; jobbra a Hadar-Hakarmel nevű zsidó Kertváros teleptől. Lejebb a reáliskola, feljebb a hajtón a Technikum pompás keleti stílusú épületei, mintegy jelezve a tanítás emelkedő fokozatait. Gyönyörű kilátás nyílik innen a városra, a kék tengeröbölre, a szemben fekvő Akko-ra és a galilai hegyekre, melyek mögül a Hermon havas orma világít a tiszta napfényes távlatból. Erről a speciálisan errec-izraeli távlatról, amely az európai levegő- és távlatfestés összes szabályait felfordítja, még fogok írni más alkalommal.

A tenger felől állandó friss szellő lengedezik és ez a tengeri szellő adja meg

A haifai héber reáliskola. II. udvar.

Die hebraische Realschule in Haifa. II. Hof.

a Karmelnek évszázadok óta híres klímáját, mert még a legforróbb nyáron is megvéd a hőség tikkasztásától.

Elragadtatva állunk meg az iskola nagy kertudvarán, melyet majdnem kizárólag a *tanulók ültettek, parkiroztak és ápoltak* és nézzük a szép kilátást, mikor egyszerre szemben látjuk jönni az igazgatót. Erélyes arcú, szélesvállú úr az igazgató, akinek azonban mindig ott ül a szája szegletében egy kis mosoly, hogy enyhítse vonásainak erélyességét és aki a szemeibe néz ennek a pedagógusnak, az mindjárt látja, hogy mennyi szeretet és jószág párosul ebben az emberben az akaraterővel, rendszere-ttel és kitartással. Az uram, aki már hivatalból ismeri, elvégzi a bemutatásokat és hallván, hogy az intézetet, az ő alapítását és büszkeségét akarjuk megnézni, szívesen kalauzol bennünket. Mielőtt még beindulnánk az épületbe, megáll velünk még az udvaron és bemutatva, az öböl kanyarodására mondja, látják, ott szoktak a gyerekeink fürdeni. *A tenger közel van és mindennap fürödhetnek.*

De nemcsak ezek az edző tengeri és homokfürdők, a többszöri ducheok és ledörzsölések az egyedüli tényezői annak az iskolaorvosunk által „hatóságilag igazolt” ténynek, hogy a Pirquet professzor mérőszalagának adatai legtöbbszörre kicsik ezeknek az európai kortársaikat és kortársnőiket növésben és testierőben jóval felülmuló tanulóknak, hanem hozzájárulnak ehhez a torna és a sport, melyeket intenzíve művelünk, továbbá a kerti munka, mely éppannyira fontos az országban maradó gyermekeknek, mint a galuth országaiba visszatérő internistáinknak. Mindezek segítőitársai a tanulók pompás testi fejlődésének.

De hogy a test fejlesztése mellett, a szellem se hanyagoltassék el, arról gondolkodik modern tantervünk, melynek keresztülvitele jeles szak-erők kezeibe van letéve.

A karakterisztikuma ennek a tantervnek: *a munka, mint bázis, mint az egész tanítás alapja.* A botanikát, mint látják, a saját maguk által ültetett és ápolt iskolakertben tanulják meg igazán, a szemük előtt csírázó, növe, virágzó és termő növényeken. Ők dolgozzák meg a földet palántáik számára, ők öntözik, ők ápolják azokat és ők adják le nagy büszkén a konyhanövények termését az intézeti konyhának. Az iskolakonyhának, ahol naponta száz ember részére főznek ebédet, németországi zsidó nő a vezetője, kinek keze alatt a leánytanulók a konyha minden

Torna a szünet alatt a haifai héber redliskolában.

Turnen in der Zwischenpause.

ágába és munkájába beletanulnak. Minden munkát maguknak kell végezniök. Ők maguk hámoz-
zák a krumplit, sárgarépát, ők gyúrnak, ők teszik fel az ételeket, ők ügyelnek fel a sütés-főzésre, ők terítenek, szerviroznak, ők mosogatnak és ők raknak el mindent.

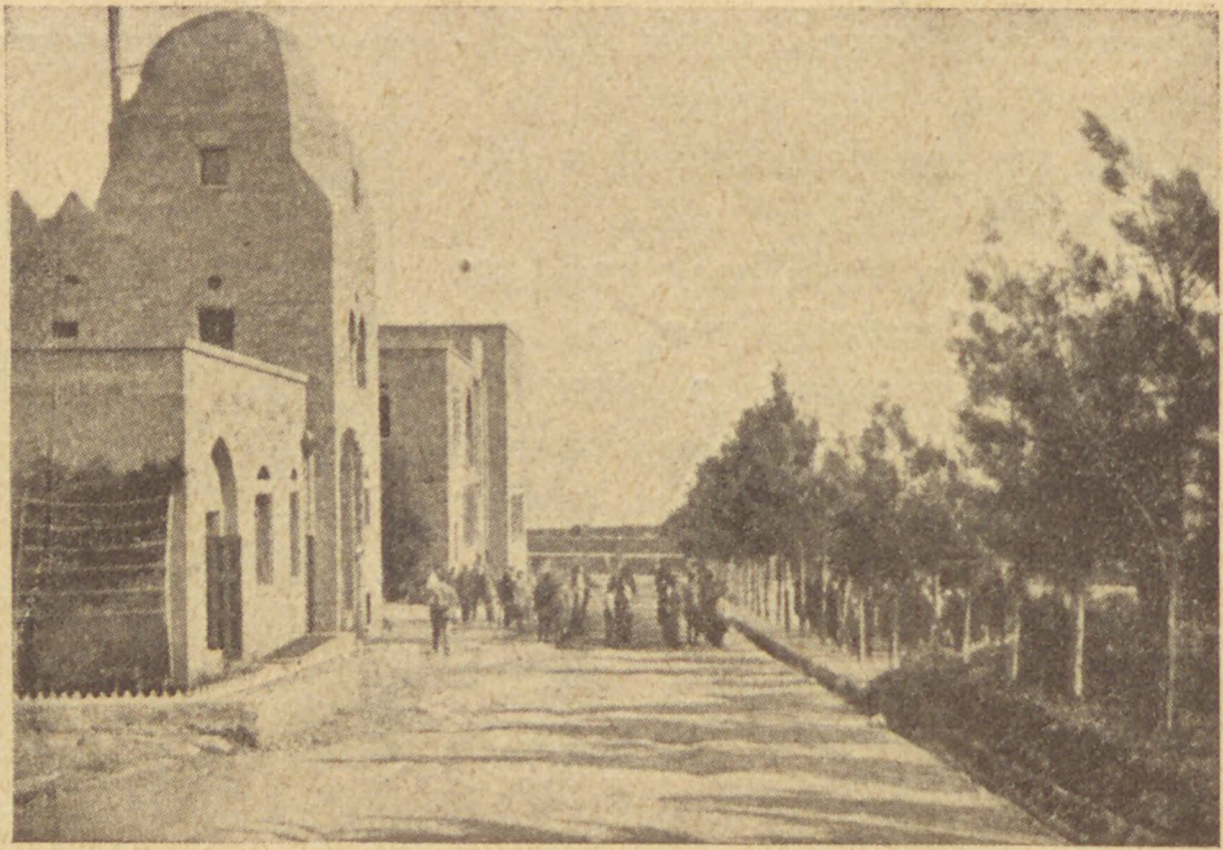
Ha az igazgató nem is említette volna meg, hogy a konyha vezetője német zsidónő, akkor is észrevettük volna a német iskolamesternő rendező kezeit mindenben. És a német iskolamester munkájával találkozunk mindenhol az iskolában, avval a különbséggel, hogy annak szigorúsága itt enyhítve van valami nem definiálható befolyásától bizonyos nyugodt, mérsékelt, ótestamentumi, keleti bölcséletnek, melynek hatása alól senki Palesztinában ki nem vonhatja magát.

Az igazgató maga is Németországban nyerte pedagógiai kiképzését és azt számos tanulmány útján, melyek úgyszólván az összes nagycivilizációjú országon átvezettek, öregbítette és tapasztalatokkal gazdagította. Tíz éve áll az intézet élén.

Végigmegyünk vele az intézeten. Munkát és pedig gyakorlati munkát látunk mindenhol. A tantermekben, ahol a speciális nemzeti tárgyakon kívül (biblia-irodalom és nemzeti történet) főleg a matematikában, földrajzban és világtörténelemben, valamint angol és arab nyelvben nyernek kiképzést a gyermekek; a hatalmas rajzteremben, ahol a Becalel iskola egyik volt tanára, maga is jeles művész, tanítja természet után és a legújabb módszerek alapján a rajzolás, festés és mintázást. A nagyszerűen felszerelt műhelyekben iparművész ügyel fel arra, hogy ne csak mesteremberek, hanem izléssel dolgozó mesteremberek váljanak a fiukból. Mert

Látogatás a haifai héber reáliskolában.

Besuch in der hebräischen Realschule in Haifa.

ebben az iskolában könyvkötést, asztalos, lakatos, sőt gépészmunkát, mindent kell a tanulóknak csinálniuk. Már persze a fiuknak, a leányok addig a varróműhelyben és a konyhában foglalatostkodnak.

Nem kisebb munka folyik a laboratóriumban, ahol lombikok, epruvetták, mikroskópok előtt ülnek a tanítványok és kutatva, vizsgálva hatolnak be a chemia és fizika misztériumaiba.

Mindent végignévezve, búcsúzás előtt megkérdezzük Byram dr.-t, hogy mik a tervei az iskola továbbfejlesztésére. Felcsillanó szemmel, boldogan ujságolja, hogy iskolája hatalmas lendületet fog nyerni a Technikum által, mely a jövő tanévben nyílik meg, mert ez a reáliskolában nyert elméleti és gyakorlati előképzettségnek harmonikus betetőzést fog adni.

— Azoknak a tanulóknak pedig, akik nem szándékoznak tanulmányaikat a Technikumon folytatni, speciális záróévfolyamot nyitunk a reáliskolában, mely a palesztinai kormány által szabályozott vizsga után jogot ad a *londoni egvetemre* való beiratkozásra és tanulmányaiknak bármely irányú befejezésére.

De minthogy a leánytanulók túlnyomó nagy többsége előreláthatólag nem fogja a Technikumot frequentálni, gondoskodnunk kellett arról, hogy ezeknek a leányoknak külön *női továbbképző tanfolyam* álljon rendelkezésükre, ahol két éves kurzusban zárják le tanulmányukat.

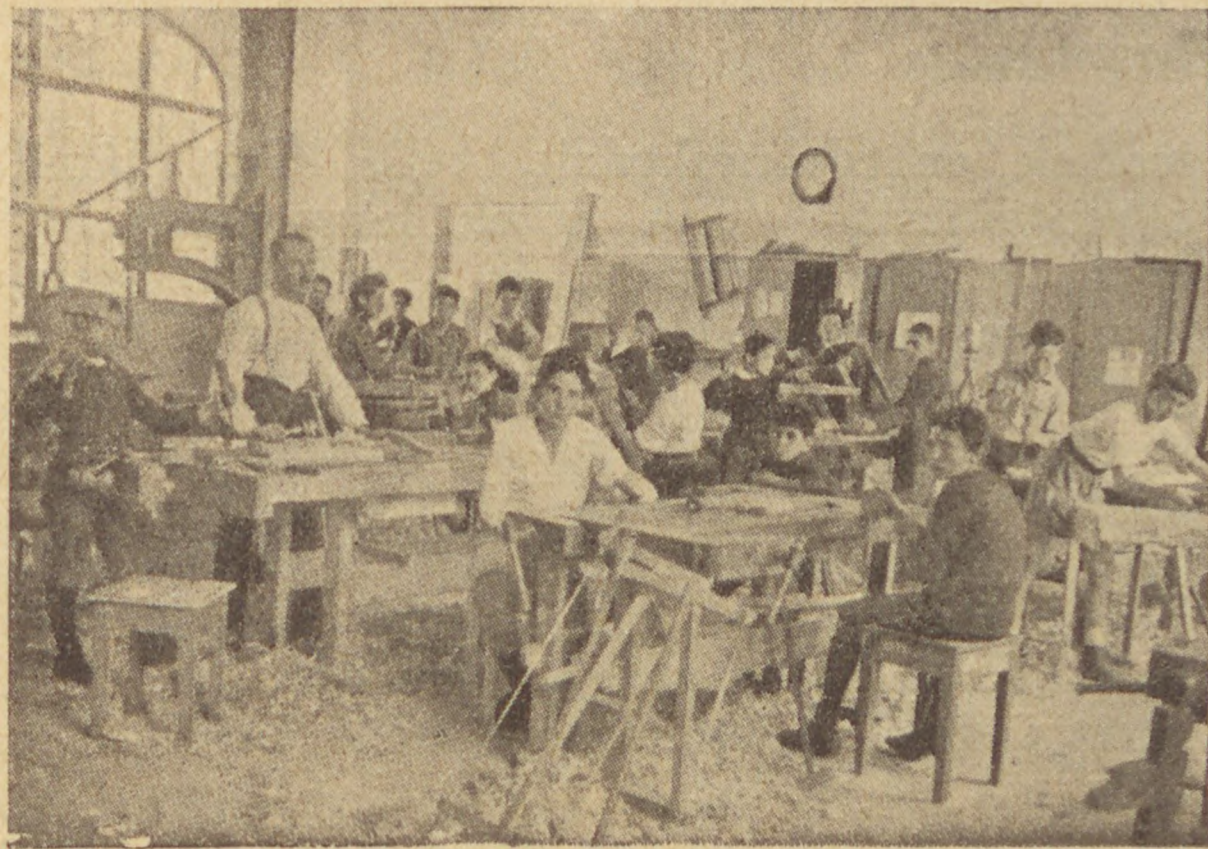
Ez az iskola részben jövő háziasszonyi munka- és szerepkörükre fogja őket előkészíteni, tehát háztartástant, varrást, szabást, mosást, vasalást, sütés-főzést, háziipart fog tanítani,

másrészt kenyérkereső ágakban is ki akarja őket magasabban képezni. Ilyen ágak lesznek: kertészet, baromfitenyésztés, továbbá gyermekkerti munkák, csesemő- és gyermekgondozás, betegápolás stb. Minthogy úgy itt, mint a galuth országaiban nagyon keresik az e tereken képzett erőket, ennek a továbbképző tanfolyamnak az elvégzése nagy haszonnal fog járni a leányokra nézve. Hogy ezeket a céljainkat elérhessük, internátusunkat meg kell nagyobbítanunk. Mostani internátusunk csak 20 gyermekre szól és ezeket a szűkszámu helyeket első sorban az országbeli gyermekek részére kellett rezerválnunk és sajnos nem teljesíthettük sok szülő kérését; akik bár maguk akadályozva vannak abban, hogy Erec-Izraelbe jöhessenek, de gyer-

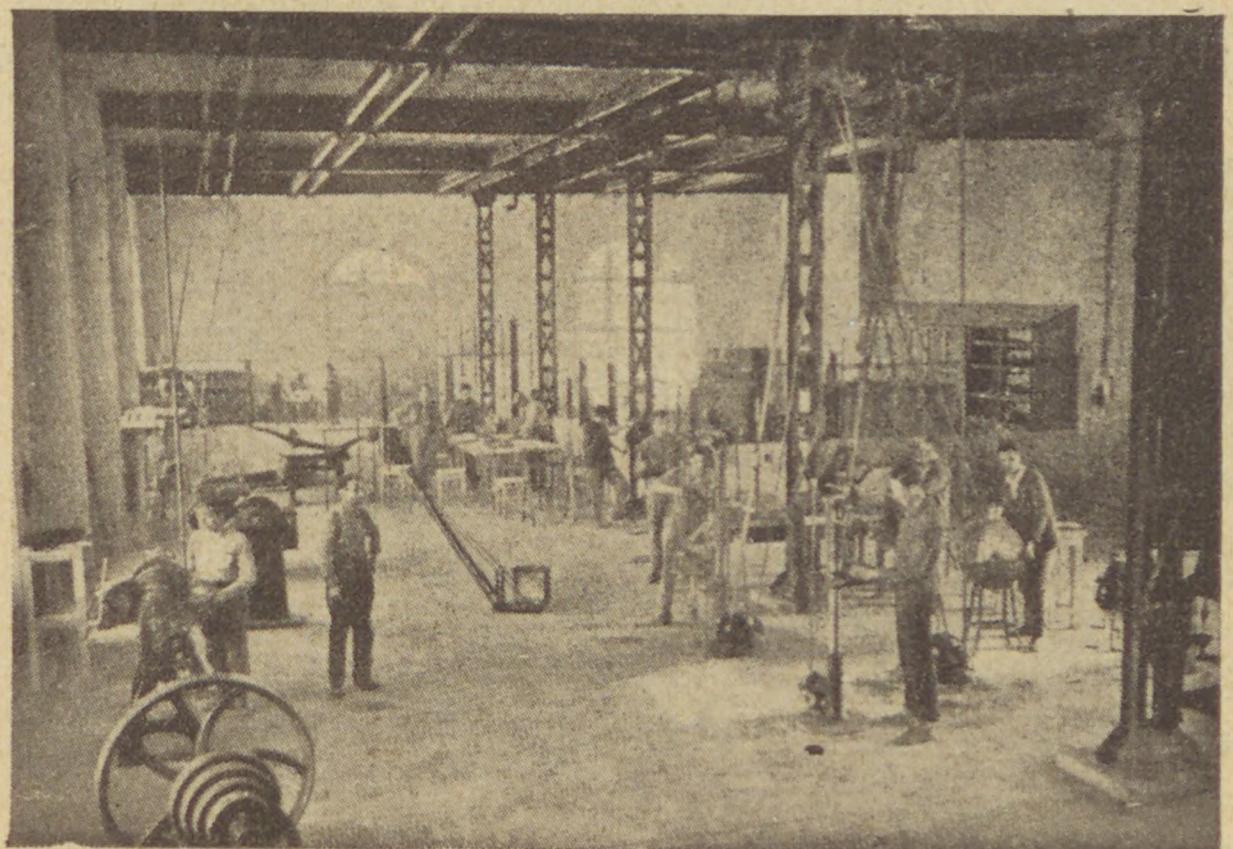

Természetrájkotatás a haifai reáliskolában.

Naturwissenschaftlicher Unterricht.

Iskolai műhelyek.

Schulwerkstätte.

mekeiknek mégis szerették volna megszerezni azt a boldogságot, hogy az ősi hazában, zsidó tanítók és mesterek keze alatt, zsidó gyermekek között nevelkedjenek fel.

A jövő iskolaévtől egy nagyobb, a középosztály viszonyait számításba vevő internátus várja a galuth gyermekeit. És ők jönni fognak és gyermekéletükben először fognak szabadon felélegzeni. Itt nem fogja zsenge lelküket a „nemzeti” áljelszó alá bujtatott, antiszemitaságban dolgozó tanító ferde tekintete sebezni, nevetlen és durva osztálytársak zsidózása nem fog szívük hótiszta ruhácskájára újabb „sárga foltot” tüzni. Az iskola nem a gyötrelmek és megalázás helye lesz számukra; itt nyugodtan tanulhatnak és az itteni gyermekekkel lelki csereértékeken cserélhetnek.

Búcsuzunk. Éppen csengetnek. Az óravégi csengetésre mint a méhraj tódul ki osztályaiból a gyermekcsereg és gondtalan, boldog zívájuk még messze kíséri kocsinkat.

Két „nagy” lányom hangos „hedaddal” üdvözlő otthon a hírt, hogy megnyílik a megnagyobbított internátus. *Hiszen akkor budapesti és bécsi ismerősöket kapunk.* Pompás, nagyszerű, fenséges! A „bevándorolt” és „benszülött” gyermekek szíve örömmel és lelkesedéssel dobbannak várt galuthbeli kis testvéreik elébe.

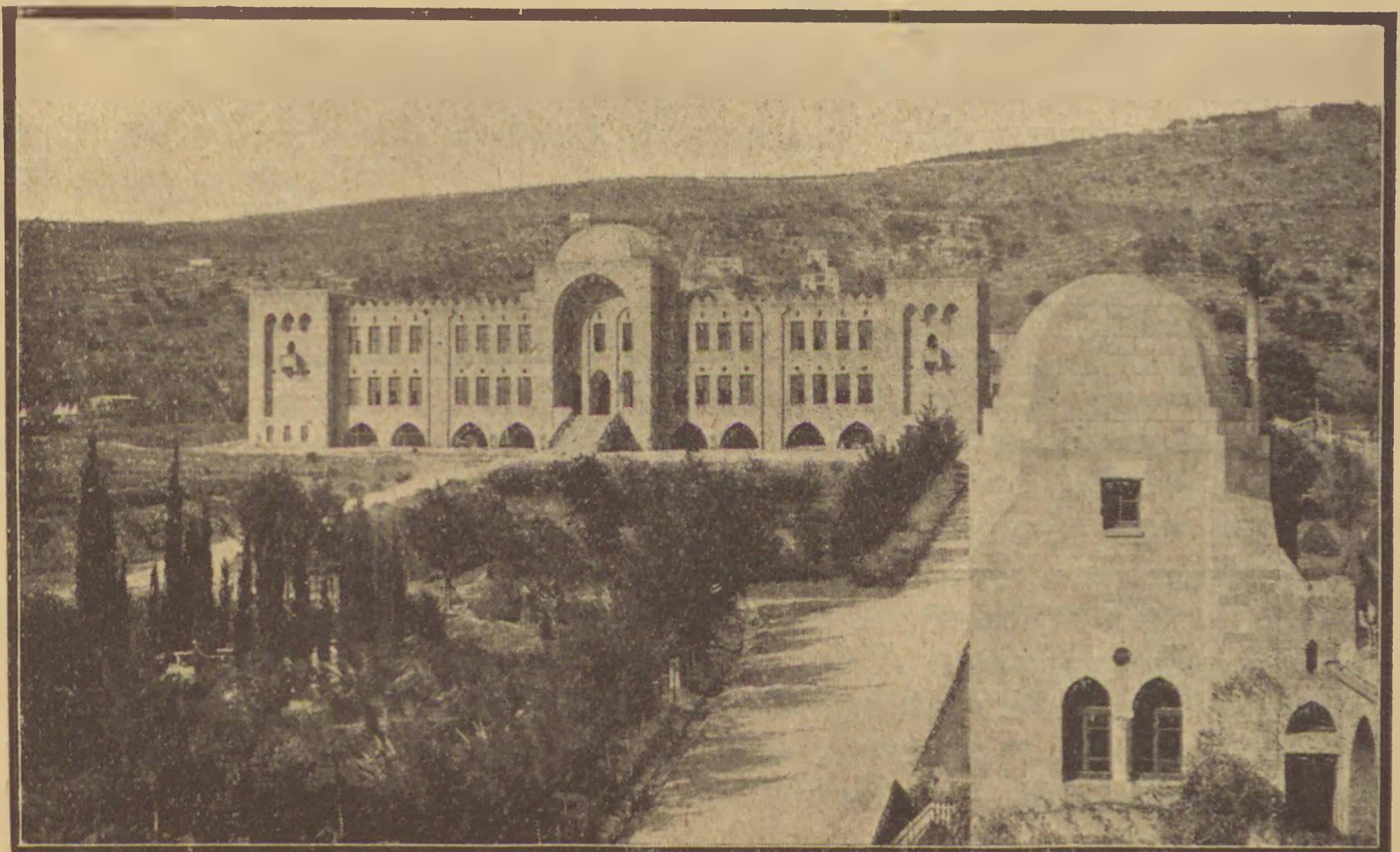
Néhány tanév Erec-Izraelben — ez legyen maradandó, gazdag forrása az ifjúkori élményeknek minden zsidó fiú és leány életében, akik úgyis mélyebben érzik a vágódást az ősi

szentföld után, mert ébredő lelkeik jobban megérik a galuth nyomását és igazságtalanságait, mint az eltompult, elcsüggedt öregebb generáció.

Haifa, Adar 5684.

MEYERBEER-ANEKDOTA.

Rossini, a híres olasz zeneszerző nagy tisztelője volt Meyerbeer hatalmas génuszának. Beállít hozzá egy fiatal zenész engedélyt kérve, hogy eljátszhasson egy gyászindulót, melyet Meyerbeer halálára szerkesztett. Rossini megengedte; a fiatalember a zongorához ült és eljátszotta a gyászindulót. Azután kérdezte a mestert, hogy kompozíciója felől mi a véleménye? Rossini következőképp válaszolt: „Véleményem az, hogy sokkal jobb lett volna Önnek meghalnia és Meyerbeernek írnia ez alkalomból egy gyászindulót”.

Technikum és reáliskola Haifában.

Technikum und Realschule in Haifa

elég, igazi ünnepi nap van és Reb Sachne — egy magas, sovány zsidó, a régi kockovi chászidok maradéka — és Reb Zorach — szintén vékony, de alacsony természetű zsidó, a régi belzi chászidok veteránja — együtt mennek sétálni a városon kívül. Fiatalkorukban ellenségek voltak, életre-halálra gyűlölték egymást. Reb Sachne vezette a kockovi caddik híveit a belzi caddik hívei ellen és Reb Zorach vezette a belzieket a kockoviak ellen. Ma, öreg napjaikra, amikor a kockoviak már „nem olyanok, mint valaha”, a belziek pedig elvesztették a tüzüket, mind a ketten, Reb Sachne és Reb Zorach félrevonultak minden társaságból, kivonultak a szobácskákból, ahol gyengébb chászidok, de erősebb és fiatalabb emberek vették kezükbe a vezetést.

A Bész-hamidrásban egyszer télen, a kályha mellett békét kötöttek és most a Pészach-ünnep délutánján az első szép sugaras napon, együtt mentek sétálni.

A kék, végtelen égről, meleg nap süt alá s a földből kibujnak a kis fűszálak. Szinte látni, hogy egy angyal áll minden fűszálacskáánál és ütögeti: nőjj! nőjj! Madárseregek röpködnek a levegőben, keresve tavalyi fészkeiket . . . És Reb Sachne odaszól Reb Zorachnak:

— A kockoviak, érted — az igazi kockoviat gondolom, a maiakról nem is érdemes beszélni — de az igazi, régi kockoviak nem sokat tartanak a pészachi Hagadáról . . .

— Ők csak a pészachi gombócokra adnak valamit, — mosolyog Reb Zorach.

— A gombócokra? — felel Reb Sachne. — Ne mosolyogj! Nem tudod te mélyebb értelmét ennek a tóraparancsoknak, hogy „ne szolgáltsd ki a rabszolgát urának?”

— Nekem — mondja a „belzi” büszke szerénységgel — nekem elég, ha tudom az imádságok mélyebb értelmét . . .

Reb Sachne úgy tesz, mintha nem hallotta volna a megjegyzést és tovább folytatja:

— Természetes, hogy közönséges értelmén nagyon egyszerű. Ha egy rabszolga, egy cseléd, egy paraszt megszökik, nem szabad őt elfogni, megkötözni és átadni az urának, a gazdájának. Természetes! Ha egy ember megszökik, akkor bizonyára már nem bírta ki tovább . . . Akkor már életveszedelem van . . . De ennek mélyebb értelmén is igen egyszerű. A test rabszolga-fokon van a lélekkel szemben! A test tele van vágyakkal, sznvedélyekkel. Lát egy darab disznóhúst, vagy lát egy szép asszonyt, egy bálványképet vagy tudom én, mit — s akkor kiugrik a bőréből. De a lélek ráparancsol: Nem szabad! És a testnek hallgatnia kell. És viszont, a lélek valami nemes cselekedetet akar véghez vinni, akkor a

testnek engedelmeskednie kell, hiába fáradt, agyongyötrött . . . A kezek kénytelenek dolgozni, a lábak szaladni és a szájnak akarva, nem akarva beszélnie kell . . . Miért? Mert a gazda, a nagy úr, a lélek parancsolja! . . . Ezért mondja a tóra, hogy „ne szolgáltsd ki!” Nem szabad a testet teljesen kiszolgáltatni a léleknek. A tüzes lélek hamuvá égetné és ha a világ Ura lelkeket akart volna testek nélkül, akkor nem alkotta volna meg a mindenséget! . . . És azért vannak a testnek is a maga érdemei . . . „Aki sok böjtöt fogad, vétkezik” — mondják a mi bölcseink. A testnek ennie kell! Aki utazni akar, annak táplálnia kell a lovát! . . . Jön egy ünnep vagy valami szabadnap vagy félünnep — örülj te is! Itt egy pohárka ital, örülj te is, test! . . . És a lélek is élvez és a test is élvez, a lélek élvez az áldást, amit az ivás előtt elmondunk, a test pedig magát az italt! Pészach, szabadságunk ünnepe, jön — gyere hát, test, nyelj le egynéhány gombócot! És a test ezáltal felmagasztosul, mintegy örül a szent ünnepnek. — — — A gombócokon testvér, nem kell mosolyogni!

Reb Zorach beismeri, hogy a dolog mély, nagyon mély, de ő maga nem eszik pészachkor olyan ételből, amelyben vízzel érintett pászka van. Hát ha a pászkaiban volt egy morzsányi darab, ami nem volt teljesen átsütve és a kis morzsa a vízzel érintkezve kelésnek indul — ő tehát csak szárazon eszi a pászkat.

— Van neked valami élvezeted a pászkaevésből? — kérdi Reb Sachne.

— Ki tud pászkaikkal jóllakni? — mosolyog Reb Zorach. — Aztán, honnan vegyek fogakat a pászkarágáshoz?

— Hát hogyan teljesíted akkor ezt a tórai parancsot: „örülj az ünnepeden”, a testet illetőleg?

— Tudom is én! A mazsolabor bizonyára izlik neki, hát örül! Én magam élvezem a Hagadát. Ülök és elmondom szavankint, számlálom a csapásokat, amik az egyiptomiakat érték, számlálgatom és megduplázom, aztán újra megduplázom . . .

— Durva vagy.

— Durva? Miért? Annyi rettenetes kínzás és gyötrelmért nem járt-e nekik a sok csapás? . . . A sechinának ilyen hosszú száműzetéseért! . . . Én azt hiszem, be kellene vezetni a szokást, hogy a csapásokat hétszer olvassuk, ép úgy hétszer olvassuk azt is, hogy „öntsd ki bosszúdat!” . . . De a fő a csapások . . . Szeretném, ha ennél nyitnák ki az ajtókat. Hadd hallják! . . . Hát félek én? . . .

Reb Sachne hallgat egy darabig, azután elkezd mesélni a következőt:

— Hallod, nálunk történt egy ilyen eset!

Nem akarok túlozni, talán a tizedik házban a mi caddikunktól — áldott legyen az emléke — lakott egy mészáros. Nem akarok a szavammal vétkezni az ő lelke ellen, szegény már az igazság világába költözött, de nagyon durva mészáros volt. Olyan igazi mészáros! Nyaka olyan volt, mint egy bikáé, szemöldökei valóságos kefék és kezei, mint a cölöpök! Hát még a hangja! Ha beszélt, azt hitték, mennydörög vagy katonapuskák ropognak! Azt hiszem, belzi chászid volt . . .

— Nos, nos? . . . — morog Reb Zorach.

— Ugy éljek! — felel Reb Sachne hidegvérrel — olyan vad mozdulatokkal szokott imádkozni, mindenféle különös felső és alsó hangokkal és mikor ezt a szót mondotta „jizkeru” emlékezzenek, azt hitték, hideg víz sístereg tüzes vaslapon!

— Elengedem, elengedem a hasonlatokat . .

— Hát még elképzeld, mit mivel egy ilyen legény, ha a Hagadához ül! . . . Minden szót behallani a caddik szobájába! Természetes, mészáros volt, tehát úgy tagolja a mondatokat, mint egy mészáros, az asztal körül nagy kacagás támad; a caddik — áldott legyen az emléke — alig mozgatja az ajkait. Mégis észrevenni, hogy ő is mosolyog . . . Később azonban, mikor ez a mi legényünk számlálni kezdte az egyiptomiakat ért csapásokat s úgy repültek ki szájából a szavak, mintha tüzes parazsat szórna és amellet olyanokat ütött az asztalra öklével, mint egy óriási kalapács, hogy hallani lehetett, amint a poharak összecsendültek — a caddik, áldott legyen az emléke, mély szomorúságba esett . . .

— Szomorúságba? Ünnepkor? Pészachkor? Mit beszélsz!

— Meg is kérdezték ezt tőle.

— És mit felelt?

— A világ teremtője maga — szólt — szomorúságba esett az egyiptomi kivonulásnál! . . .

— Honnan vette ő ezt?

— Egy midrásból! Mikor Izrael fiai átkeltek a tengeren — mondja a midrás — és a víz elnyelte és elpusztította Faraót és egész seregét, az angyalok énekbe kezdtek, a szeráfim és ofanim ide-oda röpködtek a hét égben és dalolva adták közre a jó hirt. A csillagok és a peliádok énekelni és táncolni kezdtek! És az égi szférák — képzelheted, hogyan ujjongtak. A démoni hatalom, a tisztátlanság, vízbe fulladt! De a világ ura leintette a dalolókat és az örvendezőket. A Dicsőség trónusáról hang hallatszott: „Az én teremtményeim pusztulnak el és ti daloltok? Gyermekeim fulnak a vízbe és ti ujjongtok?” Mert Faraót és seregeit, magát a démoni hatalmat is Isten teremtette és „írgalma kiterjed minden teremtményére” — mondja a zsoltár.

— Természetes! — sóhajt Reb Zorach.

Egy darabig hallgatott, aztán újra megszólalt:

A. Octobre (Paris): Lelkifurdalás.

Gewissensbisse.

Le Remords.

— Ha meg midrás, akkor mi ujat mondott a kockovi caddik?

Reb Sachne megáll, a szemébe néz és szigorú komolysággal felel:

— Először is, belzi bolond, nem köteles senki sem ujat mondani. Csak igazat mondjon. Különben is semmi sem régi és semmi sem új a tórában, vagyis a régi is új és az új is régi . . . Másodszor, feltárta előttünk a titkot, hogy miért olvassák a pészachi Hagadát, még az egyiptomiak csapásait is olyan szomorú, bánatos hangon. És — harmadszor — megmagyarázta azt a bibliai verset, hogy „ne vigadj, Izrael, ne ujjongj, mint a népek.” Durván, kárörvendően ne vigadj; nem vagy paraszt! . . . A bosszú nem illik zsidóhoz . . .

Az amerikai zsidók több mint tíz millió dollárt gyűjtöttek tavaly a Keren Hajeszodra. Mikor pedig Judge Mack visszatért Palesztinából, indítványára a newyorki zsidók konferenciája elhatározta, hogy egy millió dollárt gyűjtenek össze azonnal a Palestine Development Council céljaira. 200.000 dollár mindjárt a konferencia alatt befolyt.

ZSIDÓ MŰVÉSZET

*Irta és az IMIT januári estjén felolvasta
PATAI EDITH*

zsidó művészet kérdése még ma is probléma. Látjuk eredményeit, látjuk azokat, akik foglalkoznak vele, — de magát a lényegét, — hogy hol kezdődik ez a művészet, amelyet zsidónak nevezhetünk — hová nyulnak legmélyebb gyökérszálai — még nem tudjuk teljesen megközelíteni.

Annyit tisztán látunk, hogy a zsidó művészek alkotásai az utolsó években mind egyénibb és sajátosabb szint öltének. Ebben feltétlenül nagy része van a Palesztinából kiinduló zsidó renaissancenak. De érdekes, hogy itt nyugaton is vannak zsidó művészek, akik teljesen a zsidó gondolkörben mozognak, akik szinte kizárólag zsidó tárgyat választanak, mert ezt látják művészi látással, ez ihleti őket alkotásra. Emellett ezeken a művészekén keresztülviharzik minden modern művészi áramlat. Az ezer sebből vérző, megtépett Németországban ma a miszticizmus virágzik és talán ennek tulajdonítható, hogy pl. Steinhardt vagy Budko művein ott érezzük a zsidó miszticizmus, a kabbala hatását. Steinhardt rajzain gótikusan csupa szeglettel stilizált, de mégis átszellemült zsidó fejek néznek szembe velünk, a hold sápadtan, betegen világít be az ablakon és szinte transcendentalis levegő áramlik. Budko hagadai illusztrációi lehelletszerűen finomak, a Bené beraki bölcsek hófehéren, tisztán, sugárzóan ülnek együtt az éjszakában. Így az egyes művészeknél könnyű megállapítani a különböző hatások összejátszását — de mikor az egyes művekből át akarunk térni az általánosra, hogy megtaláljuk egy kialakult zsidó művészet jellegzetes vonásait — meg kell, hogy álljunk. Ime Steinhardt szegletes vonalai valami merev gótikus stílussal tartanak rokonságot, Lilien ritmikus fehér-fekete technikája épp úgy illik a Jugend lapjaihoz, mint a Bibliához. Struck a mélyérzésű zsidó mester poétája a finom hangulatoknak, de technikájában, felfogásában nem találunk semmi specifikus, jellegzetes vonást. Mindezek a művészek zsidó szívvel, zsidó érzéssel alkotnak, — de mindegyik egy különféle hatás keresztüzében kiforrott külön kis világot képvisel, ami individuális művészetük javára válik, de nem segít bennünket abban, hogy megoldjuk a zsidó művészet problémáját.

A téma maga nem teszi zsidóvá a műalkotást, erre nézve elég, ha Michelangeló Mózesére utalok, viszont egy dátum, aláírás és jelzés nélküli képen is felismerheti a szakember, hogy melyik iskolához tartozik. Ime a hollandi iskola párába burkolt, nedves színei, a környezetbe

beleolvadó reszkető körvonalak, — és ime a velencei iskola képein a nevető színek, a nyugodt ritmusok, a határozott körvonalak, a tisztaszemű Madonnák. Az egyes képek közötti különbségek mellett is mindegyikükben van valami közös, valami, ami egybefüzi, egybekapcsolja őket. Ilyen értelemben még nem szólhatunk zsidó művészetről.

Ha a Bibliát, a könyvek könyvét hívjuk segítségül, akkor csak azt látjuk, hogy a zsidó szellem már rég megteremtette a maga csodás époszát, a maga szárnyaló ódáit, a maga himnuszeit, amikor még zsidó képzőművészi alkotásokról szó sem lehet.

A Bibliában tisztán iparművészetre való utalásokat találunk. Mindig a cél a fontos. Az aranyborjú a zsidóság emlékében csakis mint az erkölcsi súlyedés fokmérője él. Senkinek még eszébe sem jutott, hogy benne műalkotást keresen. A frigyláda, a frigsátor leírásában csupán csak a cél, a rendeltetés a fontos, nem pedig a külső forma szépsége. Hogy mégis aprólékosan le van írva, hogy a tervező Becalel neve fennmaradt, annak tisztán a vallási kultusz az eredője. Hisz a Biblia szerint Isten a maga szellemével töltötte meg Becalel lelkét.

Igaz, hogy más népeknél is a kezdet kezdetén a művészi akarás teljesen a vallásból folyik, de más népeknél a művészet fejlődése csakhamar átlépi ezt a fokot, a művészet öncéllá lesz és bár gyakran jár együtt a kultusszal, ez csak a szépség, erkölcs és minden ideális törekvés közeli rokonságában leli magyarázatát. A Madonna-kultusz már a középkorban teljesen eggyé válik a nő kultuszával; a Madonna szelid szemeiben gyakran a festő szíve hölgyének tekintete világít, de a zsidóságnál a művészet még teljesen a kultusz szolgálatában áll. A gettók ódon, bolthajtásos szobáiban gyönyörű tórafüggönyök, tóratakarók készülnek, de ezeken aligha élheti ki magát a művészi fantázia. Viszont ezen a szűk keretek között mozgó vallásos iparművészeten természetesen teljesen megvan a zsidó jelleg. A stilizált oroslán, a hétágú gyertyatartó, a Dávid csillaga, a talis csíkjai, tisztára zsidó motívumok. A gettó zárkózottságába alig hatolt be külső hatás, de a ma zsidó művésze, az európai kultúra közepette élő művész annyiféle hatásnak van kitéve, hogy még ha az atavisztikus emlékek mind zsidó hangokon szólalnak is meg lelkében, művészete feltétlenül több külső áramlat keresztüzében alakulna ki.

Épp ezért ma már csak nagyon óvatosan merek ehhez a kérdéshez nyulni. A zsidó művészet úgy néz szembe velem, mint a szfinksz a sivatag vándorával. Hiába kutatom titkát, nem bírom megfejteni. A művészi alkotás lelki műhelyét amugyis a titokszerűség fátyola borítja, a zsidó művészi alkotás még mélyebben rejtőzik a kutató szem előtt. Ma már nem merném oly hatá-

rozottan állítani, mint évekkel ezelőtt, hogy pl. Israels művészete teljesen zsidó. Ma is érzem ugyan, hogy a borongós melankólia, az a fázós szomorúság, mely ott reszket a képein, erős rokonságot tart a gólusz zsidóságának lelkével. Ma is érzem ezt, de ma már csak a szubjektivitás jegyével ellátva merem hangoztatni. Ezzel szemben ma is vallom, hogy szubjektív igazságok nélkül a művészeti kérdésekben nagyon nehéz boldogulni. Hisz még a matematikában is vannak előlegezett, tehát szubjektív igazságok. Mikor a logika holtpontra jut, akkor a matematikusnál is megszólal, meg kell, hogy szólaljon a fantázia. Feltételez valamit, ami nem egyéb, mint megérzés és aztán innen kiindulva jut el a teljes bizonyossághoz.

A zsidó művészet problémája is holtpontra jutna, ha nem előlegeznénk egy megállapítást és ez, hogy a zsidó művészet jövője Palesztina. Hogy ez a kérdés is oda torkollik, ahová minden modern zsidó probléma. Sajnos, itt nálunk Palesztina még mindig politikai kérdések közepontjába van állítva, ahelyett, hogy egészen egyszerűen, naiv örömmel szemlélnék az ott rügyező életet.

Azt tudjuk, hogy éghajlati, környezetbeli hatások mennyire befolyásolják a sajátos művészi irány fejlődését Palesztina levegőjében, a Kelet forró napsütésében, a bibliai emlékekkel megszentelt környezetben természetesen másképp fejlődik a zsidó művész, mint idegen kulturhatások befolyása alatt. Palesztinában már megvannak a lehetőségek, hogy sajátos, jellegzetes zsidó művészi irány fejlődjön ki. A Becalel művésziskola már ma is egész sereg művészi tehetséget vonzott oda. Az iskola igazgatója, Boris Schatz, világszerte elismert művész. Természetesen minden zsidó, amit alkot. De nála a zsidó tárgy nem exotikum, nem megtérés és nem visszatérés. Nála a zsidó tárgy önvallomás önmagáért van, önmagából folyik. A föld telve van emlékekkel, ősi hangulatokkal, minden domb mögül ősi reminiscenciák kelnek életre. Csoda-e, ha Schatz a zsidó mult alakjait, a Makabeusokat, a zsidó szabadság hőseit, Juditot, a szépséges zsidó leányt, csoda-e, ha Mózeszt, Jesajást, Elijahut és Jeremiást vési kőbe, ha Herzl ideálisan szép alakja foglalkoztatja fantáziáját? Boris Schatz mestere, Antokolskij, a nagy orosz zsidó szobrász, az orosz udvar kegyeltje, csak néhány zsidó szobrot alkotott — közöttük a csudaszép haldokló Spinozát, — pedig könnyen lehet, hogy benne is elevenen élt a zsidó lélek, hisz legtöbb szobrán, még talán a rettenetes Ivánén is, zsidó betűkkel véste be a nevét. De Antokolskij Párisban élt és Szent-Péterváron, benne ezer külső és belső akadállyal küzködve érlelődik meg a zsidó tárgy — Boris Schatz pedig ott él és alkot az ősi földön külső és belső harmóniában. Szerinte pl. a Bibliát mel-

tóan csakis Palesztinában lehet illusztrálni. Könnyen elképzelhetjük, milyen lelkesedéssel csügg Schatz a zsidó iparművészeti iskolán, a Becalelen. Az ő eszméje, az ő gondolata volt, ő beszélt rá Herzl az alapítására. A Becalel ma teljesen hivatása magaslatán áll.

Nemrég jutott kezembe egy csodálatos kiállítású könyv. Az Énekek Éneke héber és angol szöveggel. Az illusztrációkat Raban, a Becalel-iskola egyik tanára készítette. Minden egyes lapja valóságos műremek. Az iparművészet itt átlépi eredeti határait és teljesen kiforrott, önmagáért való művészet magaslatára emelkedik. Az Énekek Énekének forró keleti hangulata árad ezekből a gyönyörű színes nyomású lapokról. Ami a könyv kiállításának technikai részét illeti: csakis a háború előtt láttunk ilyen pazar szépséggel teljes kiadványokat. És ez a könyv az angol szöveggel nem Londonból, hanem Palesztinából érkezett egy kezdetén álló, fejlődő művészeti kultúra bölcsőjéből.

Végül két nagy művészt akarok még szólni. Két nagy egyéniségről, akik szintén Palesz-

Schuler : Bileam és az angyal.
Bileam und der Engel. Balaam et l'ange.

tinában élnek és alkotnak. Az egyik Abel Pann. Nálunk még kevésbé ismerik, pedig minden zsidó szemponttól eltekintve is, érdemes foglalkozni vele. Abel Pann egy kis orosz városka rabbijának a fia. A legnyomorultabb, a legszomorúbb zsidó környezetből származik. De művészetében nyoma sincs a gettónak, a korlátozottságnak, itt minden viruló, szabad, itt mély lélekzettel lehet beszívni a balsamos levegőt. Abel Pann, a gettó gyermeke Palesztinában, az örömnél, a színes nevetésnél a festője lett. Jeruzsálemi utcarészleteket fest apró, bábész gyermekekkel, színes kaftánba burkolt zsidókat — és minden képéről szuggesztív erővel árad az eredetiség.

Bokharai zsidó nője nagy színes foltokkal mintázott kendőbe van burkolva, kezében tyukot visz, ölében pedig kis gyermekét. Az egész képen ujjonganak a ragyogó színek, csak a zsidó nő szemei sötétek, mélyek és nyugodtak a kendő árnyékában. És e két sötét mandulavágású szem mellett a gyermek kerek, bábész tekintete. Egy egyszerű asszony az élet prózai vonatkozásaiban — és mégis milyen csodálatos idegen varázsú levegőt hoz felénk. Önkéntelenül feltámad bennünk a gondolat, hát a Szentföld ilyen hangulatokkal veszi körül az élet mindennapi jelenségeit — vagy csupán a művészi lélekben él ez a fantasztikum? Valahogy Zuloaga spanyol képeit juttatja eszembe a bokharai zsidó asszony képe. Nem a külső formák, nem a technika hasonlósága az, de a jellegzetességnek ereje, az egész milió érzetetésének ereje itt is, ott is, szinte szuggesztív. Nagy művész ez az Abel Pann és annyira szabad, hogy még zsidósága sem vert semmiféle béklyót reá.

A másik művész, akiről szólni akarok, Ira Jann. Ez a kiváló asszony épp úgy festői, mint írói tehetség. Képei leheletszerűen finomak, mélyek és nemes melankóliájukban semmiféle rokonságot nem mutatnak Abel Pann élettől duzzadó művészetével. Abel Pann a zsidó föld és keleti színek ihletik, Ira Jant a zsidó szellem. Ira Jann lelkéből a keleti nap nem égte ki a szomorú emlékeket. Moszkvában kezdi pályafutását, Párison és Münchenen át tér vissza Oroszországba, ahol átéli a kiewi pogrom borzalmaival. Aztán Palesztinába vándorol és megpihen, ottont talál a szent földön: ahol nemsokára a tel-awíwi művésziskola vezetője lesz. Itt mélységesen fájdalmas szemű zsidókat fest és mindent sejtő gyermekarcokat. Talán legérdekesebb képe a „Kisértés” című, amelyen egy nemes, halvány-szőke férfiarc néz szembe egy faunszerű, vigyorgó sötét profillal. A sötét alak durva szőrös tenyerét az ideális férfialak mellén nyugtatja és biztos fölénnyel néz rá. Viszont emez állja tekintetét, komolyan és méltóságteljesen néz előre, szinte objektív megfigyelő tekintettel. Talán a jó és a rossz közeli rokonságát akarja szimbolizálni és a mű talán a gonosz vidám fölénnyét — de talán nem szabad e kép köré irodalmat szőni. Nézzük mint képet, mint mesterművet és hódoljunk alkotója előtt.

Ime egy kis rész abból a fejlődő művészi kultúrából, amely most Palesztinában virágzik. A kezdet kezdetén van itt minden és mégis érezzük, itt keletkezik valami, amit nem lehet besorozni a nyugati művészi irányok közé, ami sajátos, egyéni, és ami a mienk és meg fogja fogni a zsidó lelkeket.

Die Anbetung der Tora.

A. Markowicz: A tóra imádása.

L'adoration du Tora.

RAMSAY MACDONALD: AZ ÉPÜLŐ PALESZTINA.

A munkáskérdés. — A British Labour Party. — Historiai emlékek. — Jaffa és Jeruzsálem át Nazarethig.

Palesztina-kérdés alapja a tradíció és irányítója a zsidó lélek. Évszázadok óta vándornép a zsidó. Örök hazát nem taposott még lába, de Jeruzsálem köveit soha el nem feledte. Mória hegyén ősi templomának romjain óráról órára, napról napra, generációról generációra, férfiak és asszonyok tömegbe verődve imádkoznak, kezüket tördelve sírásba merülnek, és égő gyertyák lobogó lángjánál a köveket érintik ajkukkal, a régi emlékek őreit. Otthonuk nagy nyomorát tükröztetik vissza, és hitet hoznak.

És Zion feltámadásáért hangosan jajveszkelnek. Izrael népe sír és a zsidó szívek keservében bánat és remény csirái sarjadnak. Az utolsó esztendőkből a világ minden nemzetének zsidósága — minden társadalmi és politikai árnyalatból — ide vándorol Palesztina romjaihoz, amelynek hívó szózata az egész földet bejárta.

A cionista mozgalom összes determinánsai közül, itt tapinthatunk annak gyökereire. Izrael több évszázados semlegesség után újból Palesztina felé fordította útját, mint ahogy a madár tavasszal visszatér a fészkebe. Oroszország, Ukrajna, Lengyelország, Kelet-Európa árasztotta magából a mozgalom elején az embertömegeket. Akármilyen társadalmi körből jött is a bevándorló, mind felajánlotta munkakészségét, vállalta a kötörés, az útépités, mocsárcsapolás, erdőtermelés nehéz munkáit. Kék munkásruhában, porral és az út sarával mocskosan, naptól barnulva, borotválatlanul, megdurvult kerges marokkal folytatták a munkát. Ezt az életet csak idealisták bírják el.

Ez az új zsidó. Idealista és munkás. Szemei előtt Palesztina jövője lebeg, munkásságát népe boldogságáért folytatja. Meghajlást, áldozat munkája a nép szentsége előtt, ha arat, vet, kaszál. Mindent Palesztináért! — ez a kötelességérzet lakik benne. Hogy ő érzelemember és dilettáns, arról senki sem beszél. Munkájának értelmezése megállapodott, módszere gyakorlatias. Mintaiskolákat teremt erdőknek, gépekről gondoskodik, amelyek a palesztinai feltételeknek megfelelnek, átalakítja a Jordánt elektromos üzemek és vízművek hajtására, műhelyeket és kooperatív társaságokat alapít stb. A kopár Gilboa hegy lábánál, *Nuris*-ban 150 emberből álló telepet találtam. Azon fáradoztak, hogy 14.000 eukalyptust, 4000 piniát, 500 nyprust, 10.000 olivot ültessenek, azonkívül gránátalmát, narancsot, mandolát termeljenek. S már ott ál-

lottak az amerikai gépek, és fényes lakatos- és asztalosműhelyekben ifjú emberek dolgoztak.

Az arab és zsidó nép közötti viszályokról sok álhir röpült világgá, s a valóságnál sokkal feketébbnek mutatta be a helyzetet. Mi az igazság? Palesztina jelenlegi népességét tekintve *arab állam*, amennyiben 700.000 lakosa közül 70.000 a zsidó.

„Évszázadok óta lakjuk ezt a földet — mondják az arabok — joggal valljuk tehát magunkénak. Joggal védekezhetnénk minden bevándorlás ellen, amely elnyeléssel fenyegeti népünket.”

Ezzel szemben két szempont érvényesül:

1. Palesztina nem választható el a zsidóságtól. Az arabok szempontjából ezen nép ki nem sajátítható és politikai és gazdasági jogaitól meg nem fosztható; a zsidó nép szempontjából pedig, a bevándorlásra nemcsak egyes visszatérők formálhatnak jogot, hanem a szerteszét szórt nép nagy tömegei is. A hatóságok ellenőrzésére és szabályozó munkájára van szükség. Sir Herbert Samuel Palesztina kormányzója nagy körültekintéssel és tapintattal előzi meg politikájában a szegényebb osztályok elégedetlenségének kitörését.

2. A második szempont az, hogy az arab nép nem képes s nem is akarja Palesztina segélyforrásait önként megnyitni és értékesíteni.

Sir George Adam Smith megállapításai szerint Palesztina mai népessége kisebb, mint Krisztus idejében Galileáé. Hivatalos jelentések szerint „az ország még fejletlen, és lakatlan”, „hatalmas kultúréhes országrészek míveletlenül fekszenek, 12.000 négyzetkilométer kultúráképes földön 4000-t használnak ki, és így tovább. A föld műveléséhez nem értenek”. A föld hozadékát emelni lehetne. „Nincsenek erdők.” „A Jordán és a Jarmuk gazdag vizesésekkel rendelkeznének, de nem használják ki a természeti erőket.” A zsidó népbevándorlás javítani fog ezen hibákon. A régi zsidó telepek érdeme a jaffai narancskereskedelem és borkultúra megalapítása. Az új telepek mezőgazdasági gépet, mezőgazdasági kultúrát, csatornázást, vízműtervet és munkaközösségek ujságaival alkalmazkodtak a szükségletekhez. Palesztina valósággal kiált több munkáskéz és több gyakorlati ész után.

Utcai könyvárúsítás Parisban.

Utcai kottaárúsítás Parisban

PÁRISI LEVÉL.

Uj jidis színházak. — Zsidó kották a boulevardokon. — Francia segély a zsidó színészcsalád-nak. — Anatole France jubileuma.

Igen tisztelt Szerkesztő Ur!

Nagy sajnálattal értesültem arról, hogy a Nizzából küldött levelem nem érkezett meg. Pedig nagyon érdekes „anyag” volt benne. Sok mondanivalóm volt azokról a híres budapesti zsidókról, akik a francia rivierán „teleltek”, — ha nem is voltak valami sokan, mégis észre lehetett őket venni . . .

Mellékelten küldök néhány felvételt a párisi jidis kultúráról, amely az utóbbi időben igen szép lendületet vett. Ma már hat jidis szintársulat működik a francia fővárosban és érdekes jelenség, hogy nem zsidók, „ös-franciák”, akiknek halvány sejtelmük sincs az orosz zsidó nyelvről, olyan áhitatos meghatottsággal hallgatják ezeket az előadásokat, mintha a régi troubadourok vagy trouveerek énekeit hallgatnák. Engem sem zsidó dalokkal ringattak a bölcsőmben, de mondhatom, olyan zengzetesen hangzik ez a nyelv, hogy a francia drámák szavalatai sem csengenek szebben.

A jidis szintársulatok a legszélesebb rétegekben kedveltségnek és népszerűségnek örvendenek. A legkomolyabb napilapok hoznak kimerítő méltatásokat a darabokról és az előadásokról, tiszteletreméltó revűk tanulmányokat közölnek a zsidó drámákról és zsidó színészekről. A darabokban előforduló dalokat árusítják és éneklik a boulevardokon harmonika-kisérettel és azok a mozgó könyvárúsók, akiktől Páris utcai hemzsegnék, nem restelik a jidis könyveket is felrakni kocsijukra, ahogy nem resteli kitenni kirakatába a legelőkelőbb francia könyvkereskedő sem. Jól esik ezt leszögezni, ha visszagon-dolok arra, hogy Budapesten — nem beszélék zsidó színházról — a könyvkereskedők legtöbbszörre még a zsidó vonatkozású magyar könyvtől is fáznak . . .

A mellékelt „A Souvenir”-t a legutóbbi héten árusították egy nyolcgyermekes színészcsalád javára. Az apa és az anya — mindketten kitűnő jidis színészek voltak — gyógyíthatatlan betegen fekszenek egy párisi kórházban. A „kurzusok” és numerus claususok korszakában talán nem lesz érdektelen megjegyezni, hogy a francia főváros havi 400 frank segélyt szavazott meg a zsidó színészcsaládnak. A gyermekek végleges elhelyezéséről most történik gondoskodás: Őt az állami menhelyben kapott helyet, kettőt jobb módú zsidó családok fogadtak örökbe, egy pedig — s ez a legérdekesebb (különösen magyarországi szemüveggel nézve!) egy előkelő római katolikus családhoz került, amely a gyermeket a lehető legjobb intézetben nevelteti és jövőjéről a legszebben gondoskodni akar, amellet súlyt helyez arra, hogy a gyermek saját vallása szellemében hithű zsidónak neveltesse.

Hiába a franciákban van stílus! Különben nem is szülhetett volna Franciaország olyan fiaikat, mint Anatole France, aki mint a vallási türelmességnek, a felvilágosodottságnak és a kultúrájának halhatatlan harcosa ünnepli most nyolcvanéves jubileumát. Azt bizonyára Magyarországon is tudják, hogy Anatole France számos írásában küzdött az antiszemitizmus ellen, amelynek összes balgaságait izekre szedte. És ezt nem is a zsidók érdekében tette, hanem inkább saját nemzete érdekében, vagy talán mondjuk — az emberiség érdekében! Mert Anatole France mégis csak jobban tudja, mint pl. Haller István, hogy a zsidóság testi, szellemi vagy gazdasági erejének csökkentése semmiképp sem nyeresége annak a nemzetnek, amelyben él. Hiszen Franciaországban is akadnak, akik szívesen sütik ki Bloche, Octobre és egyéb nevekről, hogy „ezelőtt Bloch vagy Ohrenstein”, de a komoly emberek mégis már csak túlvannak ezeken a dolgokon és csak azt nézik, mit alkot az a Bloch vagy Bloche!

Még csak egy képre akarom felhívni Szerkesztő úr figyelmét: a mellékelt *Rasputinra*. B.

Wagner, aki a cár egykori házi papjának és gonosz szellemének tragikomikus sorsát érdekes komédiában dolgozta fel, maga játssza el művének főszerepét: *der Galach Rasputint* és ebben az alakításban olyan nagyszerű, hogy a közönség estéről estére hálás szeretettel ünnepli a jidis színészt és szerzőt. Érdekes megnézni ezt a képet, a jidis színészt a „galach” szerepében és fölötte a párisi „Avenue”-t, Metrot és Bastillet jidis átírásban. Egy új szín, amely nem is áll rosszul ennek a francia Babelnek sem.

Páris, 1924 április.

Dr. Kovács.

A párisi új jidis színház plakátja
Das Plakat des neuen jidischen Theaters in Paris.

RUTH.

(Ein Menschheitsspiel in drei Akten von Oskar Neumann 1923.)

Az emberiség és a zsidóság legmélyebb kérdéseit érinti e nagytehetségű fiatal költő első munkájában. Nemes lendülettel vezetett dikciója szuggesztív erővel hat. Az antik miliőben bibliai egyszerűséggel rajzolt alakok elevenen állnak előttünk és lebilincselik az olvasót jellemük pompás kibontakozásával. Mindjárt az első jelenetekben megcsapja arcunkat a klasszikus levegő szellője, amely ott leng a cselekmény fölött elejétől végig. Az igen érdekes műre még visszatérünk. A pozsonyi S. Steiner kiadó cég gondoskodott a könyv méltó kiállításáról. Ara 10.40 cseh korona.

DR. HAJDU MIKLÓS: KÉT HAGADA.

ét új Hagada jelent meg az idén Pesten. Pészach után elmondhatjuk róluk mindazt, amivel kár lett volna az ünnepi hangulatot zavarnunk. A két Hagada két külön világ, külön fejezetbe tartozik, amit egyikről és amit a másiktól följegyzek. Bevezetőben ime, egy fontos, lényegbevágó különbségről.

Az egyik Hagada balról nyílik. Bal felől a címtáblája, ahogy a nemzsidó könyveknél szokás. Balról kezdődik ebben a lapozás, ami kelletlenül zavarja egy héberbetűs imakönyv kezelhetőségét. Érthetetlen ujítás. Mirevaló ez az asszimiláció? Kinek kell ez? A profán könyvek sablonját erőlteti magára ez a Hagada, amely — az OMIKE műbarátok körének szignumával jelent meg.

A másik Hagada jobb felől rikitja felénk a széderest négy kérdezőjének címlapját. Ezt jobb felől való kezdéssel balra menve kell lapozni, ahogy már a Hagadákat és a zsidó könyveket szokás. Ezt a Hagadát a széderszertartás paródiájaként egy vicclap adta ki. A vicces vállalat tudja, merre kezdődik a zsidó könyv olvasása.

I.

Az OMIKE Hagadáját a *Mult és Jövő* ünnepi számában *Patai József dr.* ismertette. Meleg méltatását kiegészítette a képek és rajzok bemutatásával. A magam részéről a könyv egy-némely hibájára hívom fel az OMIKE figyelmét. Így mondom: az OMIKE-ét. Mert — úgy gondolom — aligha látta az íveket *Hevesi Ferenc dr.*, aki a magyar fordítás munkáját belső elmélyedéssel, gondnal, és azzal a célkitűzéssel végezte, hogy az eredeti szöveg minden eredetiségét frissen, a szépségnek és erőnek pompájában adja vissza. Ez sikerült is neki. Méltán örvendhet fordítói és költői sikerének.

A hibák, amikről beszélek, nagyjában szerkesztésbeli és tipografikus természetűek, de olyanok, amelyek mellett nem mehetünk el szó nélkül egy díszmunkánál. Ide sorozom azt is, hogy (valószínűleg a keretbe való tördelés kiszabottsága miatt) a Hagada természetével és rendeltetésével merőben ellenkezően: a *szertartásbeli utasítások*, a *rendezői magyarázatok* ott is elmaradtak, ahol ez a lényegét érinti. Ezek az utasítások életet és poezist visznek az ünnepest szertartásába. Mért ne lehetne példának okáért — bármilyen modern is akar lenni a díszmunka — helyet adni annak a poetikus mozzanatnak, hogy kinyitják az ajtót Eljahu próféta fogadására? Telt serleg várja a prófétát, akinek a pészachesti megjelenése annyira megtermékenyítette a fantáziát, megilletve költőket és képzőművészeket? De elmaradt ezenkívül sok-sok más

szép és megkapó szertartási előírás is, még a négy serleg nevezetes szimboluma is hiányosan kerül ki a magyar Hagadából.

A sok részlethiba felsorolását a jó ügy érdekében inkább illetékes asztalra teszem le majd, — kisebb nyilvánosság előtt. De valóságos fájdalmat okoz a „mevin“-nek az a mostohaság, amellyel végigvágott a héber betűkön. Az egyetlen hely, a balul elhelyezett, páros oldalon levő címlap, amely el akar ütni a nyomdai sablontól és mintha észrevenné a héber betű ornamentikára való természetességét. Nincs benne köszönet. A héber betű a könyvdísznek, a dekoratív hajlandóságnak legdúsabb forrása. A külföldi művészi Hagadák a zsidó betű pompájának megejtő szépségeit tárják elénk. De nem modern kitalálás ez. Az amsterdami, a szerajevói, a mantuai Hagada szóferje ragyogó zsidó betűkkel adja vissza a mese, az ünnep hangulatát. Az OMIKE Hagadájának egyetlenegy héberbetűs rajzolata a maga esetlenségében valósággal komikus hatású. (Meg kell dicsérnem a keresztény sírkövéső legényeket, akik, úgy látszik, tudják: honnét kell venni a jó mintát.) És mért nevezi ez a furcsa címlap **אישטוואן** néven Zádor mestert? és **אנדאען** néven Stemmert, a kiadót? Ha megkérdezzük őket, talán megmondják a bibliai nevüket épp úgy, ahogy Hevesi Ferenc bementa az **אפרים**-ot.

II.

A vicclap Hagadája tréfának készült. Immár másodszer. A szédert és a széderest imádságos-könyvét parodizálja ez. Politikai persziflázs ebben az áldás, a négy serleg, a halleluja, a zsoltár, a fohász, minden-minden. Ez aztán szigorúan követi a Hagada szertartási utasításait. Pompásan mulatnak rajta — a zsidók. És nem érzik, hogy csúfot üznek drága, könnyes emlékeikből? az apai ház meleg, áhítatos széderestjéből?!

A zsidó imakönyv kibírja ezt a méltatlanságot. Nem is mondom ki a súlyos szót, hogy vallásgyalázás ez. De kérdezem a szerkesztőt: volna-e bátorsága arra, hogy husvétidőre elkészítse a zöldcsütörtöki lábmosás, vagy a nagypénteki lamentáció tréfás persziflázsát? Vagy virágvasárnapra a barkaszentelését? Meg ne próbálja. Inkább csúfolja ki a naiv, bájos Hagadát. Ez nem veszedelmes. Megveszik a vicces Hagadát a pesti zsidók és el se pirulnak. Sőt. Hazaviszik a gyerekeiknek. Így ülnek meg peszach ünnepét.

És ezek a papák, mamák mondják, hogy az ő gyerekeiket ne kínozzák zsidó betűvel, hittannal, a gettó világával. Csinján ezzel a legettőzással. A gettóban majd elbántak volna azzal, aki peszachra gunyhagadát készít. Mert a szabadságért rajongó zsidó invenció tréfálkozott ugyan a Hagada körül. De héberül, intim környezetnek. Nem pedig kolportázsra.

*

A két pesti Hagadáról szándékosan írok peszach után. A *Mult és Jövő* meleg méltatással ismertette az OMIKE Hagadáját — ünnep előtt. Jól tette. De szukosz után beszélhetünk az eszrog mineműségéről. Ha új kiadást készít az OMIKE, csinálja meg ezt úgy, hogy nyoma se maradjon az első elszietés sok-sok hibájának. És ne sajnálja a Hagadától a zsidó karaktert, a meleg zsidó muzsikát, a hagyomány levegőjét. Tessék elhinni, ez a könyv nem a „művelt keresztény családok asztalára“ kerül. De ott is méltóbban képvisel bennünket, ha őszintén adja a maga lényegét.

A Műbarátok Köre, amely az OMIKE erőtartalmát kívánja szolgálni, barátkozzék meg a zsidó betűvel, az alefbész artisztikumával, ihletével és szentségével. Akinek nyűg a zsidó könyv zsidó karaktere, aki fölösleges kiegyenlítésekből és áthidalásokban izzad ezen a ponton, — az ne nyuljon a Hagadához. A szajfer a szentségek szentségének benső áhítatával írja a tóra betűit. Így másolják a zsidó írást. *Erre* gondoljon, aki zsidó könyvet készít.

Nagy Margit: Futó szánról

*Szánkóm vidoran csusszanva, esve
csilingelt bele a téli estbe.*

*Mohón nyelte el sok utcatorok,
szikrázó terek, halk sikátorok.*

*Fejem fölött szilajul járták
vad szélzuhamok a nagy kánkánt.*

*S én bús szemem mohón kitarva
benéztem sok ház ablakába...*

*... Itt lány készül tükre előtt a bálba
omló selymet redőz a derekára.*

*Szomszéd ház: ünnepi teríték,
kristálypohárban óbor aranyja ég...*

*Kopott kis fészek, mint az Élet vádja:
Egy sápadt diák búsán a tollát rágja...*

*Vályogos kunyhó: párás ablakok,
Bent bűzös lámpa lángja imbolyog,*

*A kuckó gyerekrivással teli...
Egy durva munkás asszonyát veri...*

*Végre egy szoba: kis fehér meleg,
esti imáját mondja egy gyerek...*

*— Aztán sötét lett... Kialudt minden láng
s a szánkóm fáradtan botorkált tovább.*

A. Z. BEN-JISÁJ (JERUZSÁLEM): INTERVJU FARAO ŐFELSÉGÉVEL. Héberből.

Luxor felé vezető út hemzsegett az autóktól, fogatoktól, kerékpároktól, lovaktól, szamaraktól és tevéktől . . . Napbarnította arcok villantak meg a vakító verőfényben, lihegő lélegzetű emberek sűrögtek-forogtak ide-oda, a

hónuk alatt vaskos füzetek, tömött aktatáskák; újságírók és kíváncsi turisták tömege sietett hódolni Tutankámen előtt, akinek rejtekhelyét egy élelmes angol kikutatta és világgá kiáltotta. Voltak a látogatók között előkelő mágnások is, akik eljöttek, hogy gyönyörködjenek annak az embernek bebalzsamozott arcában, aki a zsidógyűlöletben megelőzte őket háromezer évvel!

— Bizonyára csodaszamba vették még akkoriban a zsidógyűlölőt. Azért balzsamozták be és helyezték el ilyen érckoporsóban, hogy a férgek és egerek ne férhessenek hozzá, hogy fennmaradjon emlékül a jövő nemzedékeknek. Most már nincs hiány ebben a fajtában, a zsidógyűlölet titkát ismeri ma már még a mezitlábás cipőpucoló is, ezért ma már nem volna olyan veszélyes, ha az ilyen zsidógyűlölők csontjai el is rothadnának egy kissé. Emlékük ugysem tűnik el a földről . . . — Így szoltam barátomhoz, aki együtt ment velem meglátogatni Tutankamen egyiptomi király sírját, aki a zsidókat kemény robotmunkával sanyargatta négyszáz évig, míg végül megkapta ő maga a tíz csapását a szárazon és százötvenet a tengeren, amint ezt a Hagadában is olvastuk . . .

— Valóban ünnepnap ez nekünk ma — felelt a barátom érzélgősen — ahhoz a Faraóhoz megyünk most látogatóba, akinek egyik őünk talán pohárnoka vagy udvarmestere volt, vagy talán álmait fejtette meg, vagy Piszomot és Ramszeszt építette neki . . . Hiszen *közülünk való* ez a Faraó . . .

És az intimitás ismert érzelmével ereszkedtem alá Tutankámen bebalzsamozott királyi felségének sírpalotájába . . .

*

A balzsamos felséget feldiszítve és kicicómázva találtam koporsójában, mintha csak az intervjumra várt volna háromezer esztendő óta.

— Hódolat néked bebalzsamozott Felség! — szoltam hozzá lágy hangon. — Nem a csapások ügyében jöttem Hozzád az én héber nyelvemmel, csak egyszerűen egy kis interjut kérnék egy újság számára, amely Izrael országában jelenik meg. Az egész világ csak Teirántad érdeklődik most, a világ összes lapjai tele vannak a te neveddel, Angolországban nagy cikkeket hoznak „Faraó és az egyiptomi szabadság” címen, Franciaországban „Faraó és a Ruhr-kérdés” címen értekeznek, Itáliában „Tutankámen és a fascis-

ták”-ról írnak, Németországban „Faraóról és a német márkáról”, Oroszországban „Faraó burzsujról és a nyolcórás munkaidőről”, stb. stb. Azért gondoltam, helyénvaló lesz, hogy én is írjak „Faraó és a zsidókérdés” címen. Úgy gondolom, bebalzsamozott Felséged segítségemre lehetne ebben . . .

— A zsidókérdésről akarnál írni? — felelt Faraó csodálkozva. — Nehéz kérdés ez barátom. Keménynyakú nép ez és a kérdése is ép olyan kemény. Már háromezer esztendeje, hogy ez a kérdés kínozz engem és Egyiptom összes varázslóit, de megfejteni mindeddig nem tudtuk . . .

— Nem magyarázhatná meg kissé nekem bebalzsamozott Felséged, hogy miben rejlik tulajdonképpen a zsidókérdés nehézségének lényege?

— Ez az éppen, amit nem lehet megérteni. Mit akar ez a nép? Az egyiptomi napistenre

Ben-jisáj, a neves jeruzsálemi humorista, Avigdor Haméiri-Feuerstein, a tőlünk elszármazott nagyhirű héber költő, Boris Schatz professzor, a „Becalé!” igazgatója és felesége.

esküszöm, hogy nem értem . . . Robotmunkát végezni nem akar ez a nép, gyermekeit a folyóba dobni nem engedi — pedig olyan mulattató ez ebben az unalmas időben — sőt az ellen is tiltakozik, hogy csecsemőinek véréből meleg piros fürdőt készítsenek a királynak, egészsége helyreállítására, amint az orvosok tanácsolták . . . Különös egy nép ez! És milyen nevetséges érvekre hivatkoznak! „Szociális igazság”, „élethez való jog”. Valóban szégyen, milyen balgaságokat tud kisütni az emberi koponya! „Emberszeretet.” „Részvét.” Élnék még most is ezek a butaságok a ti zsidó országokban?

— Élnék, felség! De ott a mi zsidó országunkban van egy másik nép, amely Hágártól, Sára ösanyánk cselédjétől származik, ez a nép, úgy látszik Felséged nézeteit örökölte . . .

— Igazán? Ennek nagyon örülök . . . Még a ti zsidó országokban is vannak örököseim? Tanításom tehát nem vészett el mialatt én itt bebalzsamozva feküdtem koporsómban, háromezer év óta . . .

— Sőt! Felséged tanítása fejlődött és tökéletesedett, hívei napról napra szaporodnak . . .

— Pompás hír ez! Hálás köszönet érte! És ha bebalzsamozott királynői hitvesem, aki itt mellettem fekszik háromezer év óta, egy percre felébredne, megparancsolnám, hogy kínáljon meg egy nagy darab hússal azokból a húsfazekakból, melyek után őseid annyira sóvárogtak . . .

— Köszönöm Felség, de úgysem élhetnék vendégszeretetével. Először mert vegetáriánus vagyok. Másodszor mert a te főzted „tréfi”, amit Mózes, a mi tanítónk megtiltott. Harmadszor mert nem igen tudok bízni háromezer éves húskonzervben . . .

— Mit mondottál? Hogy Mózes megtiltotta? Talán az a bizonyos Mózes az, akinek botja kígyóvá tudott változni? Az, akit az én kedves leányom Bithja hercegnő felnevelt mint saját gyermekét, aztán a legnagyobb ellenségünk lett! Ilyenek voltak ti zsidók mindig. Hálátlan fajzat! Mennyit kellett szenvednem emiatt a Mózes miatt! Mennyi csapást hozott ez reám és népemre! . . .

— És miért?

— Hogy miért? Nagyszerű kérdés! Hogy miért? Megadtam neki és az ő zsidóinak, amit csak lelkük megkívánt és semmi sem volt nekik elegendő! Széleskörű autonómiát adtam nekik Gósei földjén, zsidókat kineveztem felügyelőknek, (amit még a cárok sem engedtek!) Pithom és Ramszesz építési munkálatait kizárólag zsidó munkásoknak engedtem át, megengedtem nekik, hogy zsidó képviselőt küldjenek az egyiptomi parlamentbe — és mindez nem volt nekik elegendő! Valami örültség fogta el őket: „Nemzeti otthon” . . . Egy reggel bejön hozzám ez a Mózes. Messze földről jött, Midján országából, ahol sok

esztendeig tartózkodott. Alig ismertem reá. Még leányom a hercegnő sem ismert reá. Mint zsenge ifjú távozott el tőlünk és visszajött nagy szakállal, lobogó hajjal és arca, szeme csupa lángolás: „cionista!” . . . Csak egyet hajtogatott: „Küldd szabadon a népemet” . . . Nem segített semmiféle érvelés. Hiába próbáltam a szívére beszélni, hogy nem érdemes ezzel az ügyel foglalkozni, hogy a „nemzeti otthon” csak utópia, ábrándos álom, hogy vannak ott kanaeniták és jebuszzeusok, akik már is „kanaáni-jebuszzeus szövetséget” alkottak, és nagy agitációt fejtenek ki az új „nemzeti otthon” ellen. Végül megfenyegettem, hogy nem engedek vizumokat adni és nehézségeket támasztok a valutaszerzésben és valutakivitelben. Semmi sem használt. Voltak köztük becsületes emberek, mint Korach, Dátán és Abirám és társaik, akik nem hallgattak a rajongó álmodozó szavaira és akiknek az egyiptomi husosfazék kedvesebb volt mindennél, de Mózes csak egyre ismételte: „küldd el a népemet” . . . Aztán kezdődtek a gyűlések, meetingek, tanácskozások, kongresszusok, konferenciák Gósen földjén, és utána küldöttségjárások, delegációk, deputációk éjjel-nappal, míg végre meguntam az izgága zsidókat és éjfélkor megparancsoltam, hogy adjanak nekik ezüstöt és aranyat, marhát és ruhát és küldjék el, ahová akarnak . . .

— És nem bánta meg bebalzsamozott Felséged?

— Mit lehet ezen megbánni? Ha-ha-ha! Nevetnem kell! Örülök, hogy nem látok zsidót. Ez volt az egyetlen vigaszom, és fenntartóm a föld mélyében háromezer év óta. Fájdalom, most átvisznek Kairóba a múzeumba, oda bizonyára sok zsidó jön majd meglátogatni és félek, hogy nem bírom sokáig . . . Különben nem volnék őszinte, ha nem mondanám meg, hogy kicsit mégis sajnáltam, hogy a zsidók kivonultak Egyiptomból és magukkal vitték a vagyont, amit országomban szereztek. És elvitték a legjobb mérnököket, iparosokat, művészeket, nem tudtam kivel fejeztessem be Pithom és Ramszesz építkezését. És — restellem bevallani — kissé sajnáltam azt a Mózes is, hogy elhagyta Egyiptomot. Elvégre mégis okos ember volt. Az összes egyiptomi varázslók nem értek egy foghagymahéjjat hozzá képest. Ha most még élne, biztosan elnyerné új tórájával a Nobeldíjat. Mikor ez az ember elhagyta Egyiptomot, csupa törpe és kiseszű ember maradt nálam. És ami a legjobban hiányzott Egyiptomban, miután a zsidók kivonultak: *nem volt kit ütni!* . . . A Nilus istenét, lehetséges ez? Egy ilyen áldott nagy ország, ahol annyi a dologtalan semmittevő és nincs kit ütni! Ez az egyetlen jó tulajdonsága ennek a népnek: nyugodtan tűri az ütést és hallgat . . . De ezt se mindig. Egyszerre csak kapálózni kezd és új eszközöket kell keresni, hogy mozdulatlanságban tartsák . . .

— És mik ezek az eszközök?

— Régi eszközök, melyek nem változnak az idővel: A gyermeket a vízbe kell dobni, nehogy felnőjjenek és „chálucok“ legyenek, akik az örök szolgaság ellen lázadoznak. Aztán nehéz robotmunkát kell rájuk rakni, hogy ne legyenek kedvük hazug jelszavak után futkosni. No meg minél több felügyelőt és tanácsost kell közülük kinevezni . . . És ütni, ütni amennyire csak lehet kiméletlenül . . .

— Bebalzsamozott Felséged szavaiból úgy látom, hogy a világ cseppet sem változott háromezer év óta. És ha Felséged ma feltámadna kissé, lehetne miniszter Lengyelországban, generális Oroszországban, hetman Ukrajnában, egyetemi tanár Budapesten, járásfőnök Zsidóországban, sőt elnökjelölt az Egyesült Államokban . . .

— Nagyon örvendek — felelt Tutankámen Ófelsége bebalzsamozott nyájas mosollyal — de bebalzsamozott hátgerincemmel nem tudok elmozdulni a helyemről. Remélem, hogy tanítványaim és követőim továbbra is kitünően fogják betölteni az én helyemet . . .

A „KOJSZEL HAMAROVI“ ELŐADASA.

Forró siker jegyében zajlott le a nagymihályi Joint vezetősége által rendezett műsoros estély. A rendezőség, élén Loránd Lajosnéval és Gleich Mórnéval, mindent elkövetett, hogy felejthetetlen estét szerezzen mindazoknak, kikben a zsidóság tudata, egyúttal önérzetet, áldozatkészséget és szeretetet jelent. A célt elérték. Az előadást Rácz Henrikné finom humorú, szellemes konferálása után, Ehrenfeld Samuné társelnöknek gondolatokban gazdag, költői lendületű megnyitó beszéde vezette be. Utána Widder László kitűnő rendezése mellett a michalovcei leányok közreműködésével fényesen előadott és katonazenével kísért élősakk szórakoztatta a nagyszámú hálás közönséget. Schwarz Rózsika hatásosan előadott szavalata után a közkedvelt helyi művésznő, Gleich Bözsi ragyogtatta kivételes tehetségét, nagy és mély hatással adva elő szemelvényeket zsidó költőkből és egy bájos chansont dr. Láng Lajosné precíz zongorakiséréte mellett. Ezek után következett a műsor kiemelkedő pontja, Mezei Bélának a Mult és Jövőben közölt zsidótárgyú drámája, a Kojtsel Hamarovi, korszerű beállítással és dekorációval. A zsidóság apotheozisát rajzoló képek, ritkán észlelhető emelkedett és nyomothagyó hangulatot váltottak ki a jelenlévők mindegyikéből. Nagy része volt ebben a kitűnő Loránd Lajosnénak, ki a női szerepet alakította oly művészi megértéssel, bájjal és intelligenciával, hogy teljes és kellemes illuziót keltve, a dráma minden szépségét éreztetve, messze kiemelkedett a dilettantizmus kereteiből. Nagyszerűen deklamálva, férfias erővel, elsőrendűen játszotta a férfi szerepét Friedmann Adolf. Sokat fáradozott még az est sikeréért Grünwald Béla titkár, de kivették részüket mindazok, e helyen fel nem soroltak is, kik részvételükkel szolgálták ezen emberbaráti akciót. Dr. L. L.

TALÁLKOZÁS AZ URRAL

Pap Izsák versei. *)

Bensőséges, szívbéli muzsikája egy szenvedőnek, aki nem lamentál hitevesztetten és nem lázadoz a sors ellen. Megy, megy az országúton, könnyezik és léptei nyomán virág nyílik. A keserűség és fájdalom melódiája tisztán, töretlenül, az imádság áhitatával csendül ki Pap Izsák verseiből. Viaskodó lélek: az ide-oda elkódorgott vándor „száz szíjú ostorral“ megvert szive tétovázásokon, panaszokon át megrendítő krédóban sikolt fel. És megkap bennünket (túl a formai készsége és artisztikumon) a hang, a szó, a kép, egy nagy egyéniség megannyi költői kvalitása. Nem az alanyi költés kelléktárának ócska rekvizitumaival találkozunk, de mélységből felszüremelő, új hang ez, amire tisztán rezonál az érző szív.

Orom, tetők, hitek, remények,
Ifjonti vágyak harci láza,
Elomlott mind a semmiségbe
És visszatérő emléküik sajog.
Én Istenem, talán, ha látsz ma,
Kegyelmed újra rám ragyog.

Az ormot engedd látni újra,
Riaszd ki, ébreszd vak sötétből,
Ösvényt szakíts a nagy tetőkre,
Megernyedt lábam útnak old;
Roskadtt hitem hitért veszeköl,
Szivem feléd kibomlott, szüzi bolt.

Erőm hanyatlik, alkonyatra
Sötétlik már a csendes égbolt,
S ha nem hitetsz már boldog ormot,
Ha nem segítsz, viszel tetőkre fel,
Én Istenem, miért, miért volt
Ez élet és szépséggel telt veder?

A Pap Izsák szomorú mécsesének ihletes világa megindít bennünket, — és ki meri a lira fátyolát profán kézzel félrevonni? Szabad-e látni, szabad-e észrevenni, hogy aki mélybe fojtva hordja sorsát, lelkére tört átkot és pört, — harcban áll elfogultsággal, megnemértéssel, kajánságokkal, emberi gonoszságokkal? Nem, nem így van. Ez a sokrétű, nagy lélek nem tud harcolni. Megy, megy és találkozik az Urral: megbékül az emberrel, megbékül a sorssal.

„Zengő vércsepp, mely ezernyi szíven reszket.“ A kritikusok ám skatulyázzák Pap Izsák verseit, bizvást megcsillagozhatják költői termésének bokrétáját, én Isten-gazdám hű szántóját látom. Egy szerény, csöndes monori rabbilakot, ahol Pfeiffer Izsák elmélyed a maga és az Ember végzetének foliansaiba . . . Tanul, dolgozik, tanít és vallja, hogy „fölöttünk az Isten fájó könnye reszket“. Első a zsidó Igé hirdető táboraiban is, — ezt akkor is érzem, amikor a költő szavát hallom. Messze-messze hallszik a monori kis ház muzsikája. Dr. Hajdu Miklós.

*) A Mult és Jövő kiadása 1924.

ŽSIDÓ HUMOR.

BESZÉL, BESZÉL, BESZÉL.

Egy lengyel zsidó jött egyszer Németországba és betévedt egy neolog templomba, ahol éppen prédikáció volt. A lengyelzsidó, aki megszokta, hogy a templomi beszéd, a derósó, mindig tele van a Tóra szédítő mélységeivel és kápráztató elmegyakorlataival, kissé hüvösen hallgatta a „prédiger“ virágos szóáradatát. És amikor egyik hitsorsosa megkérdezte, mit szól ehhez a prédikációhoz, a lengyelzsidó így válaszolt:

— Egy régi kérdésemre találtam ebben a szónoklatban feleletet.

— Hiszen nem is volt semmi kérdés meg felelet a prédikációban! — csodálkozik a hívő.

— Hát figyeljen ide — szól a lengyelzsidó. — Már rég törtem a fejemet a következőn: Kohelet felsorol 28 ellentétes időszakosítást és mindegyik olyan, hogy az ellentétek közt van középút is. Például: „van ideje az építésnek és van ideje a rombolásnak“ — mondja Kohelet. De lehet középút, ha valaki se nem épít, se nem rombol. „Van ideje az ültetésnek és van ideje a kitépésnek“. Itt is lehet középút, amikor valaki nem ültet, de ki se tép. De ennél az ellentétnél, hogy „van ideje a beszélésnek és van ideje a hallgatásnak“ — nem tudtam, hogy hol a középút? Mert vagy beszél valaki, vagy hallgat. Ez a hitszónok azonban megfejtette az én régi kérdésemet, ő beszél, beszél, beszél és — mégsem mond semmit!

NÉZD MEG UJRA!

A brodii rabbi, a „Jud Hameir“ híres szerzője egész nap a bészhamidrásban szokott ülni talisban és tefilinben és el volt mélyedve az imába, vagy a tórába. Egyszer gyűlés volt és az előljárásnak szüksége lett volna a rabbi döntésére. Az elnök átküldte a sameszt, nézze meg kész-e már a rabbi az imával és akkor hívja át. Az egyházi visszajött, és elmondotta, hogy a mester még imádkozik és a „vajvorech Dovid“-nál (És áldotta Dávid) tart. A rasekol epésen reászól a sameszre:

— Menj vissza és nézd meg újra, hogy hol tart!

— De hiszen mondotta — szól közbe az egyik alelnök, — hogy a vajvorech Dovidnál tart.

— Éppen azt szeretném tudni, hogy a „vajvorech“ szónál tart-e, vagy a „Dovid“ szónál, mert míg a mi rabbink — isten éltesse — eljut az egyik szótól a másikig, beletelik még egy félóra . . .

A FUKAR HENNAI KIS POHARA.

A lublini rabbi egyszer kénytelen volt menekülni kis fiával, Herselevel, a későbbi krakkói rabbival együtt. Henna német városkában töltötték a Pészach-ünnepeket. Vendéglátó gazdájuk nagyon fukar ember volt és nagyon kicsiny poharakat adott a széderesti szertartáshoz. Mikor Hersele a kis poharakat meglátta, elkezdett jóízűen nevetni.

— Mit nevetsz Hersele? — kérdezte az apja.

A kis fiú kacagva felelt:

— Amikor a Hagadában olvastam, hogy R. Jehuda az egyiptomi tiz csapást háromra foglalta össze,

רבי יהודה היה נותן בהן סמנים דע"ך עד"ש בא"ח"ב
sohasem értettem, minek kell az összefoglalás, ez a rövidítés? Most már értem. Minthogy a tiz csapás felsorolásánál szoktak cseppenteni egy-egy cseppet a boros pohárból, Rabbi Jehuda attól tartott, hátha

lesznek olyan házigazdák, akik olyan piciny poharakat adnak a széderhez, hogy egészben nem fér bele tiz csepp, azért összevonta és csinált a tiz csapásból hármat. Azért mondja: „Rabbi Jehuda hoja nöszen bohen“, mert éppen a hennaira gondolt . . .

A TALPRAESETT AMHOREC.

Egy amhorec, aki az imakönyvet is csak fordításból értette, szertelen nagy duhajkodást csapott Szimhász-Tajrekor, a Tóra örömmünepén. A dájon, aki nemcsak rituális kérdésekben, hanem polgári perekben is szokott itélkezni és hír szerint nem is mindig pártatlanul — csipkedve szólt az örvendező amhorechez:

— Mit ujjongsz úgy? Örülsz talán a Tórának, amit tanultál? Hiszen neked nincs részed se Tórában, se Talmudban. Mit táncolsz hát?

Amire a méltatlanul megbántott amhorec rögtönözve így felelt:

— Mért verem én a mellemet Jomkipurkor „a bűnért, melyet elkövettem vesztegetés elfogadásával“. Hol volt nekem alkalmam vesztegetést elfogadni? Hiszen én nem vagyok dájon, sem dajonnak a fia! De Ön fogadott el vesztegetést és én gyónok, mert Izráel fiai felelősek egymásért. Most meg azért örülök, mert Ön tanult Tórát!

„CSODÁK CSODÁJA“.

Egy szerző jött egyszer a lebergi gaonhoz, hogy új talmudikus könyvére ajánlást, Haszkomot kérjen. Rabbi Jakov Orenstein belepillantott a műbe és látta, hogy nem ér semmit. „Milyen címet adtál a könyvednek?“ — kérdezte a szerzőtől. — „Még nincsen címe“ — felelt amaz szerényen. — „Hát akkor nevezd Csodák csodájának (Pilé peloim).“ — „Miért?“ — csodálkozik a szerző. — „Mert nagy csoda az is, hogy rongyokból papirost tudnak gyártani. De te ennél is nagyobb csodát műveltél: Papirosból rongyot csináltál. Ez csodák csodája.“

KÖZEL AZ IGAZSÁGHOZ.

Egy másik szerző jött egyszer hozzá és bemutatta a Talmud egyik traktusának szélére írt magyarázatait. A Rabbi Jakov Orenstein belenézett a széljegyzetekbe és mosolyogva így szólt a szerzőhöz:

— A te magyarázataid közel állanak az igazsághoz!

A szerző boldogan hallgatta. A gaon azonban így fejezte be mondatát.

— Tudniillik azért, mert közvetlenül a Talmud szélére írtad, már pedig a Talmudban csak igazság van!

„JAJ A KUTYÁNAK!“

Ugyancsak a varsói gaonnal történt, a vonaton együtt utazott vele egy orosz őrnagy bozontos kutyával. Az őrnagy, hogy a rabbit ingerelje, folyton szólította a kutyáját: „Jer ide, Ábrahám!“ „Jer Ábrahám!“ A rabbi csendesesen ült a helyén és sóhajtozva halkán ismételte: „Jaj a kutyának!“ „Jaj a kutyának!“ Az őrnagy erre megszólította a rabbit és megkérdezte tőle:

— Miért jaj a kutyának?

— Azért — felelt a rabbi — mert ha a kutyának zsidó neve van, akkor sohasem viheti őrnagyi rangig!

DR. OESTERREICHER J.

igazgató-főorvos:

A POZSONYI ZSIDÓ KÓRHÁZ ÚJJÁÉPÍTÉSE.

A pozsonyi zsidó kórház több mint 200 éves multra tekinthet vissza. A zsidó szentegylet alapította 1710-ben és Pozsony város krónikája több ízben emlékezik meg dicsérőleg a humánus célokat szolgáló zsidó kórházról, mely az akkori viszonyokhoz képest valószínűleg a helyzet magaslatán állhatott.

A pozsonyi vár égése alkalmával, 1811-ben a Zuckermándli zsidó kórházat is elpusztította a tűzvész. A zsidó kórház bejárata alatt elhelyezett emléktábla írja le részletesen ezt az eseményt és felsorolja azoknak a neveit, akiknek áldozatkészsége lehetővé tette, hogy a kórházat újból felépítsék. Járványok idején nagyon fontos szerep jutott a zsidó kórháznak, mert járványkórháznak berendezve itt izolálták a betegeket. Bécs és Budapest modern zsidó kórházai mellett mindinkább háttérbe szorult a kórház és csak belgyógyászati betegek elhelyezésére volt alkalmas. A pozsonyi zsidóság már régóta tervezte a zsidó kórház újjáépítését, de úgy a háborús évek, mint a háborút követő politikai és gazdasági átalakulások hátráltatták e terv megvalósulását.

A kórház vezetősége mindenképpen arra törekedett, hogy a kórházat a fokozott kívánalmaknak megfelelően átalakítsa, s költséget nem kimélt, hogy célját elérje. Két évvel ezelőtt renováltatta a kórház épületét és kezdeményezésére tavaly ambulatoriummal bővítette ki, mely azóta szép eredménnyel működik. Hogy azonban a kórház teljesen meg tudjon felelni céljának és hivatásának, szükségessé vált újjáépítése, mely a megvalósulás küszöbén áll. A pozsonyi zsidó hitközség a Pálffy-kertben, a szülészeti klinika mögött lévő telkét bocsátotta rendelkezésre a kórház építése céljára és tekintélyes összeggel járul az építkezés költségeihez. Az amerikai „Joint Distr. Committee“ 10.000 dollárt ajánlott fel ugyancsak erre a célra, azzal a feltétellel, hogy az építkezés még tavasszal megkezdődik. Mérvadó kormánykörökben és a városi vezetőkörökben a legnagyobb szimpátiával kísérik a kórház újjáépítési tervét, sőt anyagi támogatását is helyezték kilátásba. *Egyesegyedül a zsidóság áldozatkészségén mulik, hogy milyen mérvben sikerül ezt a tervet megvalósítani.*

Az új kórház, melynek tervét Weinwurm műépítész nagy szakavatottsággal készítette el, a Schreiber-utcában a szülészeti klinika mögötti területen nyer elhelyezést. A Mult és Jövő olvasói számára készült perspektív vázlat képe mutatja háttérben a pozsonyi várat, a zsidó templomot, a várútat, előtérben a Pálfi-fasort. Az új kórház kocsiúttal a Védcsölöp-út és a Torna-utca felől közelíthető meg.

Az új kórház a modern orvosi tudomány minden követelményének meg fog felelni és a kórtermek és műtők stb. elhelyezésénél a legmodernebb és a gyakorlatban bevált elvek érvényesülnek. A tervezett kétemeletes terraszos tetejű épületben a magas föld-

szintet a belgyógyászat, az első emeletet a sebészet és operatív szakmák, a második emeletet a nőgyógyászat foglalja el. Az első emelet megfelelő számú külön szobáiban a fül-, orr-, gége-, szemészeti és urológiai osztály betegei külön-külön helyezhetők el. A sebészeti osztály egyik szárnyán az aseptikus, másik szárnyán a septikus műtő van elhelyezve a megfelelő mellékkelhelyiségekkel. Külön műtője van a nőgyógyászati osztálynak, és egy kisebb műtője a főépülettel ugyan összefüggő, de külön bejárattal bíró ambulatóriumnak, minden osztályon orvosi és ápolónői szoba. Laboratorium és Röntgen a földszint egyik szárnyán nyer elhelyezést, a földszint másik szárnyát a gazdasági rész (konyha, raktárak, szertár, stb.) foglalja el.

A betegágyak száma kb. 70–80-ra van előírva. A kórtermek részint 8–10 ágyasak, részben 4–5 ágyasak. A középosztály igényeinek megfelelően kb. 20 külön szobáról történt gondoskodás, mert alkalmas akar adni a kórház vezetősége a középosztályú és jobb módú betegeknek is, hogy szükség esetén, polgári árak mellett vehessék igénybe a kórházat, hogy némiképpen behozza az ingyenes betegágyak fenntartásának költségét.

Az épület, melynek építési költsége berendezés nélkül kb. 2 millió cseh koronára rúg, a telek $\frac{1}{3}$ -át foglalja le, kb. 800 $\square$ parknak marad meg, úgy hogy ha kell 500 ágyas kórházzá bővíthető ki.

A zsidóság áldozatkészségétől és támogatásától és az orvosi kar közreműködésétől függ, hogy az új zsidó kórház modern tudományos intézetté fejlődjék.

DR. PAUKER ÖDÖN KULTURMUNKÁJA AMERIKÁBAN. A legnagyobb amerikai világlapok, köztük a The Morning Telegraph most hozzánk érkezett utolsó számaiban feltűnő helyen hosszú cikkekben foglalkozik dr. Pauker Ödön amerikai működésével. Dr. Pauker igen értékes tevékenységet fejt ki, hogy a magyar szellemi produktumokat megvédje az amerikanizmustól. Pauker Ödön legutóbb, mikor Budapesten járt s az Otthon-körben nagy ünneplésben részesítették, mintegy hivatalosan átvette a magyar szinpadi irodalom amerikai követségét, melyet szívvel-lélekkel szolgál. Számos írónkat juttatja tetemes jövedelemhez és világsikerekhez és bizonyára nem tesz kivételt azokkal sem, akik jónak látták legutóbb is az ő működését a destruktív jelzővel megbélyegezni. Ime így dolgozik egy destruktív zsidó.

KRÓNKA. ÉS ÖZEMLE

A NYOMDASZ-SZTRAJK, amely az egész sajtót hosszú időre némaságra ítélte, eldöntötte a sorsát a Mult és Jövő májusi számának is. Az áprilisi számunk már olyan időben jelent meg, amikor az egész hónapra át folyt a nyomdaipar nagy bérharca. A *Mult és Jövő volt az egyetlen orgánus, amely mégis ünnepi számot adott Pészachra.* És hogy mit jelentett ez, amikor úgyszólván minden nyomdaüzem megállott és az előállítás csak éjjeli munkával, drága túlórák mellett vált lehetségessé, azt megítélheti mindenki, aki a sajtó mai helyzetét ismeri. Ebben a válságos időben mi is megtakaríthattuk volna a vis major kényszere alatt az *áprilisi szám százmillió költségeit.* De inkább elköveltünk mindent és áldozatkészséggel vállaltuk a kiadástöbbletet, hogy megszerezzük olvasóinknak az ünnepi örömet.

Mielőtt főszerkesztünk elindult szentföldi útjára, teljesen előkészítette a májusi számot is, hogy rendes időben jelenhessen meg. Ekkor jött azonban a belügyminiszter 82.500/VII. számú rendelete, amely az *összes időszaki lapok és folyóiratok további megjelenését betiltotta.* Abba kellett tehát hagyni a munkát, amíg a sztrájk teljesen véget nem ér. És így *minthogy minden szám előállítása 4–5 hétig tart,* kénytelenek vagyunk egyuttal két számot *összevontan* adni, amit máskor csak a szokásos nyári szünet alatt tettünk meg. A következő júliusi számunkban már Patai József megkezdte szentföldi útleírását és annak az érdekes és egyetemes értékű anyagnak a közlését, amelyet Palesztinából magával fog hozni.

A nyomdász-sztrájk örvendetes megszűnése természetesen újabb terheket ró a lapkiadásra. A munkabértöbbletet teljes összegében áthárítják a sajtótermékekre, ami az *előállítási költségek újabb horribilis emelkedését jelenti.* A fokozódó drágulás nagy megpróbáltatásoknak teszi ki a sajtót, de különösen kihat a művészi folyóirat technikai eszközeire. *Ma már száznegyvenmilliónál is többre kerül a Mult és Jövő egy-egy számának előállítása.* És mi kénytelenek vagyunk ismét olvasóink lelkes táborának zsidó áldozatkészségéhez appellálni. A kulturált, művelt és önérzetes zsidóság nem hagyhatja cserbe ezekben a kritikus időkben a Mult és Jövőt, amely annyi dicsőséget szerzett neki itthon és a külföldön egyaránt. Az előfizetési díjakból biztosíthatjuk időről-időre a papírt, de nem biztosíthatjuk előre a munkabérek, melyek hétről-hétre emelkednek. És nem biztosíthatjuk a kliséket, amelyek napról-napra telemesen drágulnak. És nem fedezhetjük le a portót, amelyet a posta folytonosan csak emel. Egyes évi előfizetési díjakból ma már az expedíciós költségre sem elegendő és gyakran még a borítékra sem, amelyben a példányokat küldjük.

Az elviselhetetlen nagy deficitek fedezésére kénytelenek vagyunk pótdíjakat kérni. És reméljük, hogy minden olvasónk, aki a Mult és Jövő maradandó becsű kulturmunkáját értékelni tudja, szívesen fogja teljesíteni kérésünket és a mai számunkhoz mellékelt befizetési lap felhasználásával beküldi a 100.000 korona, Csehszlovákiában 40 cseh korona, Jugoszláviában 100

dinár, Romániában 200 lei pótdíjat, hogy az egész zsidóság szempontjából nagyfontosságú hivatásunkat a válságos viszonyok között is akadálytalanul folytathassuk.

Ezt a pótdíjat az állandó valutájú előfizetőinktől is kérnünk kell, mert az *előállítási költségek immár messze felülmulják az aranyparitást is.* De reméljük, hogy ez a pótdíjkivetés most már az utolsó lesz és az aranykorona bevezetésével már módunkban lesz az előfizetési díjakat értékertő kalkulációval pontosan előre megállapítani és így meg lesz kimélve a Mult és Jövő a folytonos nagy veszteségektől.

A mellékelt befizetési lapot felhasználhatják olvasóink arra is, hogy megrendeljék a Mult és Jövő egyéb kiadványait, Patai József ötkötetes anthológiáját, „Héber költőkből“, Kiss Arnold „A Fekete Horovic“ c. pompás humoros elbeszélő könyvét, Patai Kábaláját magyar vagy német nyelven, Zsidó Irások új sorozatát. „Babylon vizein“ c. verseskönyvének negyedik kiadását és a „Politika nélkül“ c. új könyvét, mely a zsidóságnak legmegkapóbb védőirata. A könyvek ára kötetenként 40.000 korona, 20 cseh korona, 50 dinár, 100 lei, melyből előfizetőink a befizetési lapon történő rendelés esetén 25% engedményt kapnak. A Biblia képekben című nagy díszmű ára 240.000 korona, díszkötésben 300.0000 korona, külföldnek 4 dollár.

FÉLSZAZADOS JUBILEUM. Megkapó melegséggel ünnepelték felekezeti különbség nélkül dr. Steiner József kalocsai orvos jubileumát, aki 50 éves munkával áldozott a város és vidéke egészségügyi kultúrájának. Az ünnepelés a kis gyermekek üdvözlésével kezdődött. Fehérruhás lánykák köszöntötték meghitt kedvességgel a jó doktorbácsit. Aztán Antalffy polgármester fejezte ki a város köszönetét, majd Gosztonyi Menyhért főjegyző, Greguss Gyula vezérigazgató, dr. Albeker Károly járási főorvos köszöntötték meleg szavakban az ünnepeltet. Dr. Lipick Dezsőné az anyák nevében mélységes hálával emlékezett meg Steiner dr. lelkiismeretes, önfeláldozó orvosi működéséről.

Természetesen a zsidó hitközség is kivette részét volt elnökének ünnepléséből. Dr. Román József a hitközség elnöke, meleg szavakban méltatta a jubiláló orvos érdemeit. Általános érdeklődés és figyelem közepette köszönte meg Steiner dr. azt a szeretetet és érdeklődést, mely mindenfelől feléje áradt. A gyönyörű ünnep befejezéseül a templomba vonultak az ünneplők, ahol Schwelb Mór főrabbi szívet indító beszédben megáldotta a jubiléumot és nejét. Dr. Steiner József nevére jótékony alapot létesítenek, amelyet a tüdőbeteg szanatórium céljaira fordítanak.

AZ OMIKE meghívására Dr. Silberfeld Jakab békéscsabai főrabbi nemrégiben szabad előadást tartott az ujbpesti dr. Venetianer kultúregyesületben: „A történet világából“ címmel több mint egy óráig tartó előadásában a nagyszámú közönség fokozott érdeklődése mellett nagy készültségre valló történet-filozófiai megállapításokat tett a zsidóság történetével és sorsával kapcsolatban. A formailag és tartalmilag is a magas igények nivóján mozgó előadás alkalmat adott a főrabbinak exegetikai és zsidó irodalmi fejtegetésekre is, amelyeket a fogékony és értelmes közönség hálás elismeréssel fogadott. Az előadás után Barta Dezső, a kultúregyesület elnöke mondott köszönetet. „A bold. Venetianer tudására volna szüksége, úgymond, hogy az előadást kellőképpen tudja méltatni.“

DR. HEVESI SIMON: VALLASKÉPZŐ ELEMÉK
AZ EMBERBEN ÉS A ZSIDÓSÁGBAN.

DR. HAJDU MIKLÓS: TEGNAP ÉS MA.

A „Valóság Írásai” a nagytudású főrabbi vallásfilozófiai fejtegetéseivel kezdi meg könyvsorozatát. Hevesi Simon folyóiratunkban megjelent mélyszántású írásainak folytatása ez a tanulmány, amely a vallás származását és mindenható uralmát modern kultúránkban egy ki nem mondottan, ösztöneinkben és intellektualitásunkban élő aktiv etikával magyarázza. — Ezen konkluziót a mai Magyarország társadalmi és vallásviszonyaira alkalmazza dr. Hajdu Miklós, illusztris munkatársunk, amikor megállapítja azt, hogy az igazi vallásosság nem tántorodott meg a válságos időkben sem és a zsidóság megőrizte szellemének tisztaságát. Dr. Hajdu Miklósnak ezt az írását is az az igaz bensőséges zsidó melegség fűti, amely minden munkáját oly kedvelté tette a zsidó olvasó előtt.

A SZEGEDI XXII. IZR. KÖZSÉGKERÜLET

Szegeden tartotta ujjáalakuló képviselői ülését dr. Löw Immanuel, majd dr. Biedl Samu elnöklésével. A képviselő a kerület ujjászervezésével foglalkozott és egyhangúlag megválasztotta a kerület elnökének dr. Biedl Samu szegedi hitk. elnököt, a kerület alelnökének dr. Löw Immanuel szegedi főrabbit. Az előjáróság tagjai lettek: Bokor Adolf pénztáros, dr. Eisner Manó jegyző, dr. Schwarz József ügyvéd, Wimmer Fülöp keresk. és iparkamarai elnök Szegedről, dr. Adler Ignác gyulai főrabbi, Büchler Márton orosházi főrabbi, Aniszföld Sándor hódmezővásárhelyi hitk. elnök, dr. Tardos Dezső békéscsabai hitk. elnök, dr. Kardos Izsó makói hitk. elnök. A kerületi bíróság I. csoportjának elnöke dr. Biedl Samu, helyettese dr. Purjesz János szentesi városi főügyész, a II. csoport elnöke Aniszföld Sándor, helyettese dr. László Adolf szegedi ítélőtáblai bíró. Kisorsoltak még 12–12 bírósági tagot. A kerület programját megállapító legközelebbi ülését Békéscsabán tartja.

NEUMAYER LÁSZLÓ:

A CSUNYA KLEIST DOKTOR.

Öt apró novellában a modern pszichét rajzolja meg a tehetséges fiatal író. Az új szempontú elbeszélő irodalom: Dosztojevszkij, Thomas Mann csapásain sikeresen megtalálta a mi lelki világunk benső történéseinek naturalista ábrázolását, oly dús, sűrített levegőjű tartalommal telíti meg a kereteket, hogy minden szó- és gondolatfűzés mögött az emberi lélek legmélyebb érzései élnek. Eme novellák halkszavú szereplőinek csendes gesztusaiban a kevés eszközzel dolgozó írónak ereje él.

MILKO IZIDOR. A szubotikai zsidó hitközség díszelnökének, Milkó Izidornak ötven éves írói jubileuma bensőséges ünnepe volt a jugoszláviai zsidóságnak. Milkó Izidor éveken át volt elnöke a szubotikai zsidó hitközségnek, az ő nevéhez fűződik a gyönyörű zsidó templom felépítése is, érdemeket szerzett dr. Singer Bernát főrabbi válassztása körül, hálát érdemlő működést fejtett ki a Szentegyetben és több jótékonyági egyesületben. A jubileum alkalmából hat kötetben megjelentek összes munkái. Gyönyörű elbeszélések, szívet derítő vidámságok és tárcák gyűjteménye. A magyar nyelvű zsidóság örök időkre büszke lesz Milkó Izidor nevére.

EGRI VIKTOR: A RÁCSABLAKOS HÁZ

Ennek a fiatal írónak van mondanivalója és annak, ahogy ezt a mondanivalót elénk tárja, megvan az egyéni jellege. Halk szóval mesél, belső átéléseket finoman, nemes eszközökkel éreztet. Mintha kerülné az erős színeket, a messzire sodró végleteket és mégis napfény és árnyék találkozik e könyvben. Különös hangulatok lesznek urra rajtunk, felfigyelünk a szavára, felfigyelünk a vonagló életre, amelyet feltár elénk. A beteg Magdolnának kissé stilizált alakja halvány szépségében jár előttünk és mi követjük minden lépését életének körülhatárolt csodakertjében.

Mert azt hirdeti ez a könyv, hogy csoda az élet, minden egyes ember élete és mindannyian öntudatosan vagy öntudatlanul keressük a mi nagy, nagy megváltó csodánkat és várunk rá, mint a néma Magdolna, hogy megoldozza bennük a dermedtséget. De vannak, akik belezavarodnak a csodavárásba, akik állnak tétován az úton, tétován és értetlenül, míg egy gyöngy pillanat magával sodorja őket az örvény felé.

Tóth László — szegény mért kerülte el a kertet, amelyek várták, a keresztet, amelyek elébe meredtek. Mért tért ki a nagy megfajtás elől. — Az író finoman és biztossággal vetíti oda a legnagyobb problémát, — amely olyan mélységes, meg nem magyarázható ellentéte az örök élet-táncnak, — az élet önkéntes eldobásának misztériumát. — És mégis értjük, sajnáljuk, követjük ezt a fiatal embert, e halványarcú szőke fiút, aki nem tud élni. És épp így értjük a regény főalakját, az egészséges jó embert, Darvas mérnököt, aki odahajlik az emberekhez, hogy segítsen rajtuk, hogy a maga fölőslégéből magnetikus erővel ruházzon át rájuk is. Mintha a beteg Magdolna ezen az erős férfin egyenesedne fel új életre. És a rácsablakos ház többi lakói is, ahogy a véletlen összesodorta őket különállóságukban, egymásmellé helyezte őket testvéri közelségbe és mégis idegenekül.

Egy zsidó család is lakik e házban, Léviuszék. A zsidó író elfogulatlanul a teremtő lélek nemes objektivitásával nézi őket hibáikkal és erényeikkel. Itt is a biztos mérték, a biztos látás jellemzi.

A könyv egyik érdekes lapja, mikor az öreg Levius beszélget Darvas mérnökkel fiáról, Árpádról. Árpád egy kis zsidó hivatalnoklányba szerelmes, az öreg Levius ellenzi a házasságot és Darvas mérnök segítségét kéri. E közben igen érdekesen fejti ki álláspontját: „Hogyan magyarázzam meg önnek! Ezek az emberek (a leány szülei) nem zsidók, nem keresztények. Ha keresztény, akkor minden rendben van, mert a fiúnak előbb-utóbb kinyílik a szeme és meglátja, hogy nem neki való feleség . . . Mondom, ezek az emberek amolyan félzsidók, vallástalanok és az rosszabb, mintha pogányok volnának . . . Elnöke vagyok a hitközségnek. Ez olyan tisztség, mely sokféle kötelezettséggel jár. Senkinek sincsen köze ahhoz, amit az ember a maga házában tesz, de ez a tisztség azzal jár, hogy bizonyos magánügyekben is tekintetbe kell vennem azokat, akik a község élére állítottak. Mit szólnának beleegyezésemhez? Az elnök fia és egy félzsidó leánya? . . . Be sem várnák a jövő évi közgyűlést és intrikákkal elvonnák tőlem a tisztséget. És joggal tennék! Magam ellen szavaznék én is!” . . .

Csak taláломra ragadtuk ki ezt a részletet Egri Viktor értékes könyvéből, amely új regényirodalmunknak kétségtelenül nagy nyeresége. (P. E.)

A MULT ÉS JÖVŐ LEGUJABB KIADVÁNYA a „Biblia Képekben“ általános feltűnést és érdeklődést keltett. A mű, mely a rövid bevezetésen, a képek háromnyelvű jelzésén és a művészek néhány szóval elmondott életrajzán kívül nem tartalmaz szöveget, — gyönyörű képeivel minden hosszas értekezésnél jobban dokumentálja a Biblia hatalmas őseréjét. A legrégibb időkől napjainkig minden irány megtalálja képviselőit a könyvben, mert nem volt kor és nem volt irány, amely kivonhatta volna magát a Biblia hatása alól

Nemzsidó műkritikusok is méltatják a nagy mű egyetemes értékét. Így Lyka Károly az Uj Időkben terjedelmes cikkben ismerteti és Sas Ede a nagynevű költő a „Pesti Hírlap“-ban kiemeli, hogy a Mult és Jövő Bibliája messze felülmúlja az ilyen irányú angol díszműveket. A mű szétküldése folyamatban van és rövidesen az összes előfizetők birtokában lesz. A Bibliából most készültek el a díszkötésű példányok. Ezeknek ára 300.000 korona.

MÉG MINDIG KELLEMETLENKEDNEK! Már több mint egy éve, hogy a m. kir. Belügyminiszter úr 1923 március hó 23-ikán kelt 38.204/VII. számú rendeletével megtiltotta a Mult és Jövő politikai hetilapjának további megjelenését és terjesztését, állítólag „a közrendet és közbiztonságot, valamint az ország külpolitikai érdekeit veszélyeztető tartalma miatt“. A Belügyminiszter úr azóta még mindig nem tartja elérkezettnek az időt, hogy a tilalmat feloldja. Valószínűleg attól tart, hogy a hetilap megjelenése lehetlenné tenné a szanalási javaslatok keresztülvitelét is, ha már arra képes volt ez a politikai hetilap, hogy a közrendet és közbiztonságot, sőt az ország külpolitikai érdekeit is veszélyeztesse!!! A teljesen politikamentes szépirodalmi és művészeti havi folyóiratunk azonban ettől függetlenül 1923 június 5-ikén kelt 3739/III. sz. miniszterelnöki engedély alapján indult meg újból. Mégis többször megesett, hogy a postákon belügyminiszteri rendeletre való hivatkozással, lefoglalták a havi folyóirat példányait és beküldték a rendőrséghez, amely tiltott sajtótermék terjesztése címén megindította ellenünk az eljárást. Persze, igazolni tudtuk, hogy a lefoglalás „tévedésen alapszik“ és az eljárást megszüntették. De a főkapitányságra futkosni, rendőrségi előszobákban órák hosszat várakozni nem tartozik a legkellemesebb élvezetek közé. Azonkívül pedig a lefoglalt példányok nem jutnak el előfizetőinkhez és ezért sokan a kiadóhivatalt okolják, habár mi készséggel pótoljuk mindig az elmaradt számokat, ha erről tudomásunk van. Minthogy pedig még legutóbb is voltak ilyen „lefoglalási“ eseteink, ezúton figyelmeztetjük előfizetőinket, kérjük mindig számon a példányokat a postahivatalnál és figyelmeztessék arra, ami kötelességük, hogy olvassák el alaposabban a M. kir. Posta és Távirada Rendeletek Tárát, melyet részükre a kereskedelemi miniszter ad ki és melynek 1923 június 26-ikán kelt 55. számában a következő elég világos rendelet olvasható:

A Mult és Jövő című szépirodalmi, művészeti és társadalmi jellegű havi folyóirat szállítása és kézbesítése. 21.932.

Értesítem a postahivatalokat, hogy a Mult és Jövő című időszakai sajtótermék megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában a „P. és T. R. T.“ folyó évi április hó 9-iki 26. számában megjelent

11.135. számú rendelet *nem vonatkozik* az időközben megindított, ugyancsak dr. Patai József felelős szerkesztésében és kiadásában megjelenő „Mult és Jövő“ című szépirodalmi, művészeti és társadalmi jellegű havi folyóiratra.

A postahivatalok ezt a lapot tehát akadálytalanul szállítsák és kézbesítsék.

Budapest 1923 július hó 19-én.

DR. ZSENGERI SAMU-ban a zsidó iskolaügy lelkes fáradhatatlan harcosát veszttette el. A hazai zsidó tanítószeg nesztora 64 éven át úgyszólván 84 éves korában bekövetkezett haláláig szakadatlanul tanított. Vérteli pedagógus volt, aki a hivatása iránti szeretetet atyjától örökölte, u. i. atyja, Singer Manó volt az első zsidó hazánkban, aki tanítói oklevelet nyert. Zsengeri Samu dr. Pestalozzi iskolájának híve, művelője, terjesztője, összes műveinek fordítója és kommentátora volt. Ezenkívül számos hazai és külföldi

Dr. Zsengeri Samu.

tudományos folyóiratnak dolgozott, a Mult és Jövőnek is munkatársa volt és ezzel a sokoldalú értékes munkásságával a külföldön is ismert nevet szerzett. — Temetése április 24-én ment végbe nagy részvét mellett. Dr. Hevesi Simon főrabbi kegyeletteljes szavakkal búcsúzott a Pesti Izr. Hitközség és az Orsz. Izr. Tanító Egyesület nevében. Dr. Deutsch Adolf az Orth. Izr. Hitközség iskoláinak igazgatója, az Orth. Izr. Hitközség előjárósága és iskoláinak tantestülete nevében nagyhatású beszédben, megható szavakkal vett búcsút a távozó kartártól. A család nevében Szalay N., volt tanítványai nevében dr. Rakonitz Dezső vett érzékeny búcsút mesterétől, kivel a régi zsidó tanítói gárda egyik legmarkánsabb, nemes egyénisége szállt sírba.

BALINT ALADÁR. Súlyos veszteség érte a magyar műkritikai irodalmat Bálint Aladár halálával. Szerette és értette a szépet bármilyen formában nyilatkozott meg. Zene, képzőművészet, irodalom, egyaránt érdekelte és mindig szabadon, csakis lelkiismeretére hallgatva küzdött a művészi igazságért. A Nyu-

gat és a Népszava hasábjain gyakran találkoztunk nevével, finom érzékkel megírt, komolyértékű művészeti cikkek alatt és a Mult és Jövő is legkedvesebb munkatársai közé sorolta. Az utóbbi időkben súlyos betegen is feljárt még szerkesztőségünkbe és mindnyájan csodáltuk azt a hősi küzdelmet, amelyet ez a halálosan beteg ember utolsó erejéig folytat. De írni már keveset írt, szépségraiongása már halkult és most, mikor egészen eltávozott tőlünk, felütöttük a Mult és Jövő régi évfolyamait, hogy írásaiban mégegyszer gyönyörködjünk. Hadd szólaljon meg mégegyszer ő maga ezeken a lapokon. Hadd álljon itt néhány sor egyik legszebb írásából: az „Ecclesia—Synagoga“-ból: Egy más mellett áll (a Strassburgi Münsterben) az eklezsia és a zsinagóga. Egyik nyílt diadalmas büszkeséggel, koronásan, emelt fejtartással, tekint előre. Kezében kereszt és kehely. A másik kezében tört kopjás, begöngyölt lobogóval, szeme bekötve, lehorgasztott fejről hiányzik a korona, balkeze lehanyatlak, de nem hull ki belőle a tépett, de értékben meg nem fogyatkozott kincs, az IRÁS. A szent örökség.

Nagy lélek, nemes alázatosság vezethette e szobrok névtelen mestereinek kezét. A földönfutó üldözött, megbélyegzett, kitzasztott népet jelképező nő képét nem csufolták meg vésőjükkal, a művészet szent zsilipjein nem hatolt át a gyűlölet, a nemtelen indulatok árja.

SZÉDERESTE A WESSELÉNYI-UTCAI ZSIDÓ ISKOLÁBAN. A Wesselényi-utcai zsidó iskola három év óta minden peszach este ünnepet rendez azon növendékeinek, akiknek nincs módjukban családi körben tölteni a széderestét. Ezen a meleg, meghitt ünnepen a tanárok is megjelennek hozzátartozóikkal és így valóban családias jellegű ünnepség keretében áldoz az iskola a zsidó hagyománynak. Az idén különösen ünnepélyes formák között folyt le az iskola szédere a fényesen kivilágított tornateremben, nagyszámú érdeklődő jelenlétében. Az asztalfőn székelt dr. Bernáth Miklós, az intézet hittanára, akinek imája és szónoklata nyitotta meg az ünnepélyt. Megjelentek Stern Ábrahám igazgatón kívül dr. Glücksthal Soma és Nagy Andor az előljáróság képviselőiben, Székács Andor a szülőbizottság elnöke. A 25 év előtt végzett diákokat Erdős Rezső, fővárosi kereskedő képviselte. — A bőséges lakoma a hithű hagyomány jegyében víg hangulatban folyt le és az összes jelenlevők egy szép, meleg és — a gyermekek zsidó irányban való fejlődése szempontjából — igen értékes estnek emlékével hagyták el az iskola ünnepi csarnokát.

ACHAD HAAM. Am Scheidewege. Gesamtausgabe der deutschen Schriften. Vier Bände. A kultúrcionizmus ez alapvető művének második németnyelvű kötete most hagyta el a sajtót. Ez a munka, melyről a csehoszlovák köztársaság elnöke Massaryk „Oroszország és Európa“ című művében nagy elismeréssel nyilatkozik, messze túlnő a cionizmus keretein. Az egész zsidókérdés megvilágításában és megítélésében egészen új szempontokat határoz meg. A mű ismertetésére még visszatérünk.

SCHICHTANZ MARIA a Zeneakadémia kis termében önálló estélyen mutatkozott be a pesti közönségnek. Megértéssel, szeretettel és érdeklődéssel fogadták a fiatal művésznőt, aki már ma is fejlett technikával és nagy zenei intelligenciával énekelte végig komoly műsorát.

ARANY JÁNOS A HÉBER KÖLTÉSZETRŐL.

Akik hitetlenül és még mindig fejcsóválva olvasák a héber költészet ó- és új termékeit, akik nem merik elhinni azt, hogy a héber költészetnek nemcsak napjainkban, hanem mindenkor nagyszúlyú szerepe volt minden nép irodalmában, azok számára idézzük fel a feledésből Arany János egy kis cikkét, amely hat évvel a kiegyezés előtt jelent meg. *Hősök és dalok könyve* címet viseli az írás, Frankl L. hasoncímű könyve után, amelyet Arany ismertet.

„A héber (agadai) költészet mutatványai között — írja Arany János — emlékezni fognak talán egy emelkedett hangú költeményre: A főpap. Mennyiben eredeti az, mennyiben átdolgozása valamely talmudi mondának, nincs módunkban eldönteni. Lehet, hogy csirája csakugyan valamely talmudi monda. A költemény szép, igen alkalmas, hogy kedvező véleményt támasszon F. múzsája iránt. Szerző, mint az előbbiekből is gyaníthatjuk, héber. Meggyőződéséből nem csinál titkot, lelkesül hitéért, melyet úgy fog fel, s csak annyiban méltányol, mint a tiszta szellemű világosság vallását, hitsorsosait és tanítóit pedig, mint *Jehova szent nomádjait, kik eszménynyájukat legeltetnek széllyel a földön*“. Ez átható, mély meggyőződés, mint minden ami a lélekből jön, tiszteletre gerjeszt s ama valódiságot adja költészetének, mely el nem hibáztatja útját az olvasó rokonszenvéhez. Vele érzünk mi is bizonynyal. Ujabb bizonyága tehetségének, hogyan tudja megragadni a költői mozzanatot, még a Kabbalah avult pergamentjein is. Mindezek után nem a mi dolgunk, hogy kiszabjuk Frankl helyét a német Parnassuson.

Igy ír 1861-ben korának legnagyobb magyar költője. Pedig 1861-ben még a kiegyezés előtt álltunk és talán akkor is volt némi ok a „fajvédő“ felbuzdulásra, amikor a forradalom leveretése után Tompa Mihály „*A madár fiaihoz*“ c. polemájában, a nemzeti génus éhrentartásáért imádkozott. Akkor így értelmezték a fajvédelmet, hogy minden erőt be kell fogni a közjavát szolgáló munkába és nem úgy, hogy egyes erőket ki kell rekeszteni és egyes szellemi értékeket lehetlenné kell tenni.

OROSHÁZÁN a dr. Büchler Márton főrabbi által meghonosított vallásos délutánok nagy vonzóerővel hatnak a város egész intelligens publikumára felekezeti különbség nélkül. Különösen nagy sikere volt a legutóbbi ilyen vallásos délutánnak. A templomot zsúfolásig megtöltő közönség valóságos elragadtatással hallgatta a gyönyörű szavakat és dr. Büchler főrabbi mélyenjáró beszédjét.

ELJEGYZÉSEK.

Dr. Láczer István, kereskedelmi akadémiai tanár, a La Fontaine-Társaság titkára, a Mult és Jövő munkatársa, Budapest és *Hegedűs Magda*, Hegedűs Sándornak, a Fuchs-cég beltagjának leánya Kecskemét, jegyesek. (Minden külön értesítés helyett.)

Dr. Schück Bernát, temesvári főrabbi leányát *Lilikét* eljegyezte *Grosz Fülöp* Tokaj. (Minden külön értesítés helyett.)

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. PATAI JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Révay-u. 14.

Felelős nyomdavezető Polgár J.

Kiadóhivatali igazgató: VIRAG GYULA.

Korvin Testvérek könyvnyomdája Budapest.

H Ö L G Y E K !

Ha olcsón akarnak

S E L Y M E T

vásárolni, menjenek

LEFKOVITS SELYEMÁRÚ-
HÁZÁBA

Budapest, IV., Hajó-utca 12-14. szám, Belváros.

(TELEFON 159-14)

A selyempincében állandó maradékvásár.

Parókát, copfot, transformatiót

a legjobb kivitelben
(kifésült hajból is)

VISÓ M.-nénál

BUDAPEST,
VII. KIRÁLY-U. 1.

(Orczy-házban)

kapható.

Geduldiger Hugó

bélyegzőgyára

BUDAPEST, VI.

VILMOS CSÁSZÁR-UT
17. SZÁM.

Szállítunk minden állomásra,
Budapesten fuvartételekben is

üzemi szenet, kovács-szenet,
kokszt, retorta faszenet,
tüzifát

Szénipari és Kereskedelmi r. t.

Budapest, V., Lipót-körut 16.

TELEFON: 10-26.

Frankl A. Herm. és Fiai

Részvénytársaság Budapesten
Vas- és ércáru-üzlet nagyban.

IRODA: V., VÁCZI-UT 6 (FRANKL VASUDVAR)
RAKTÁR: V., VÁCZI-UT 178-188. SZ.

Pesti Viktória Gőzmalom

Budapest, V., Újpesti rakpart 22.

KOMÁROMI

harisnya, keztyű, kötött- és szövöttáru különle-
gességek áruháza

Budapest, VI., Nagymező-utca 14.

(Andrássy-út mellett).

Ellinger Béla — Wagner Vince

EGYESÜLT LAKKGYÁRAK R.-T.

BUDAPEST

Iroda: VI., Lázár-utca 13. szám.

BARON TESTVÉREK

DIVATÁRUHÁZA

BUDAPBST, VI., SZONDY-UTCA 44. SZ.

(Bajnok-utca sarok)

TELEFON: 41-85

MEGJELENT

PATAI JÓZSEF ÚJ KÖNYVE

POLITIKA NÉLKÜL

Az öntudatos zsidóság védelmi irata.

Megrendelhető a Mult és Jövő kiadóhivatalában Budapest, VI., Révay-utca 14.

Szigorúan rituális fiú-internátus

középiskolai, kereskedelmi és polgári iskolai tanulók

számára. / Szigorú felügyelet és gondos ápolás, a legkitünőbb ellátás, egyéni nevelés. / Az összes iskolához közel. / Tanulók csakis korlátolt számban vétetnek fel. / Legjobb referenciák

Cím: Virág Gyuláné, Budapest, V., Ó-utca 42.

TELEFON: JÓZSEF 102-86.

Fióküzletek:

Budapest, II., Margit-körut 6. és Nagykanizsa.

Szemüvegek minden kivételben.

Zeiss-, Goerz- és Busch-üvegek állandó nagy raktára.

Modernül berendezett műhelyek.

Gyors és pontos kiszolgálás.

„THERAPIA“

Különlegességi szaküzlet

haskötőkben és sérvkötőkben

Budapest, VI., Nagymező-utca 14. sz.

(Szerecsen-utca sarok)

TELEFON: 120-48.

FÉNYKÉPEZŐ KAMARÁK

legnagyobb választékban

MAGYAR FOTÓIPAR R.-T.

Budapest, VII., Király-utca 69. Telefon: J. 119-50.

FISCHER SIMON ÉS TÁRSAI R.-T.

SELYEM- ÉS NŐIDIVAT ÁRUHÁZ

BUDAPEST, V. KER.,

BÉCSI-UTCA 10. SZ. Engros—Detail.

Bárány Oszkár

textilárak gyártása

és nagykereskedése

Budapest,

V. ker., Nagykorona-utca 11. szám

(Szent István-tér sarok)

Telefon: 89-69, 92-18.

WIEN,

I. Bezirk, Gölsdorfgasse Nr. 2.

Telefon: 68-1-33.

„Albus“ Szappangyárak

Telefon:
József 90-05 és József 118-51.
Sürgőnycim: Albusszappan.

Kristálysódagyár!

Glyceringyár!

Schützer Jakab és Fia

Budapest, VIII., Népszínház-utca 11. sz.

Gyártmányok: „Albus“ házi- és harangszappan, kézmosó-szappan, kenőszappan, kristálysóda és glicerin.

MINDENKINÉL
OLCSÓBB A

GLÜCK ÁRUHÁZ BUDAPEST, KIRÁLY-UTCA 33.

FÉRFI-, NŐI SZÖVETEK BEN, SELYMEK BEN ÉS MOSÓKELMÉK BEN.

Hölgyek figyelmébe!

Óriási hajkészlet előnyös beszerzése
folytán azon helyzetben vagyunk, hogy

TRANSFORMATIÓK, PARÓKÁK

és mindennemű divatos Postichokat rendkívül jutányos áron készíthetünk
az elismert elsőrangú kivitel mellett.

Kipróbálás díjtalanul, vételkényszer nélkül.

Képes árjegyzék vidékre bérmentve.

TELEFON:

31.

PIECHNIK ÉS MECHTL

HAJMÜTEREM

Budapest, IV, Váci-utca 8. félemelet.

Telefon: József 26-24

Dr. Réh Béla

Elektromágneses gyógyinté-
zete az összes modern vil-
lamos és sugaras gyógy-
módokkal.

Fájdalommentesen gyógyít:

Idegességet, álmatlanságot, fej-
fájást, szédülést, fülzugást, na-
gyothallást, idegzsábát, ischiást,
bénulásokat, gerinc-, szív-, gyó-
mor- és bélbajokat, ágybavizelést,
hajhullást, rheumát, köszvényt,
ütőérelmeszesedést.

VII., Vilma királyné-ut
11/13. sz.

Kérjen prospektust!

Dr. Pajor Sanatorium és vizgyógyintézet

Budapest, VIII., Vas-utca 17. sz.

Legjobb tudomásunk szerint

fiu-, leány-ruhák és felöltők

Litzmann Irma

gyermekruha-áruházában

Budapest, VI., Király-utca 18.
kaphatók.

SZŐNYEGET, RÉGISÉGET
vesz, elad

Telefon: J. 123-59.

J. 123-87.

Sternberg

Dob-utca 24

SZŐNYEGEK

Alapított: 1890

butorszövetek, matraccsinvatok, pokrócok, kocsigyártó
és kárpitos kellékek stb.

TELEFON:

11-21.

NEUMAYER FÜLÖP r.-t.

Budapest, V., Deák Ferenc-tér 1. szám.

Elsőrendű

szén, koks, prima aprított tüzfifa
kapható

Urbán szénkereskedelmi r.-t.-nél

Budapest, V., Nádor-utca 17.

Telefon: 53-40 / 53-41 / 53-42, / 172-78 / József 11-55

WILHEIM ARTHUR

KÖTSZERGYÁR ÉS EGÉSZSÉGÜGYI CIKKEK
KERESKEDELMI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST VI.

Telefonszám:

163-85

NAGYMEZŐ-UTCA 51.

Sürgőnycim:

Wilfurgummi

Állandó nagy raktár: fürdősapkák, sárcipők, eső-
köpenyek, mentőszekrények, tennisz- és footballabdák,
orvosi és szülészeti cikkekben.

Csillárok / selyemernyős álmányok / asztali lámpák / villamos főző- és fűtő-
készülékek. / Izzólámpák / Elektrotechnikai cikkek nagy raktára.

ERDŐDI ÉS NEUMANN

Budapest, VI., Vilmos császár-út 27. sz.

TELEFON: 103-82.